Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1990 йил 25 декабрь, сешанба
№ 294 (5.087).
Баҳоси 3 тийин.

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади

ССЖИ ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТЎРТИНЧИ СЪЕЗДИДА

БУТУН ҲОКИМИЯТ—ҚОНУНГА!

ССЖИ халқ депутатлари шанба куни ҳам ишладилар. Раислик қилувчи **В. Н. Калиш** 22 декабрь куни Съезд мажлисини очиб, котибиятнинг вакили **Г. К. Крючков**ни минбарга таклиф қилди. Унинг маълум қилишича, съезд иш бошлаганидан бери бугунги кунгача унинг ўнта мажлисида 230 нафар халқ депутати сўзга чиққан, шундан 98 депутат кун тартиби масалаларини муҳокама қилишда қатнашган.

Мурожаатномаларда кўтарилаётган кўпдан-кўп муаммолар орасида Иттифоқ ва жумҳуриятлар қонунларининг нисбати тўғрисидаги масала алоҳида ажралиб турибди. Ўртоқларнинг фикрича, ССЖИ Конституциясига ва ССЖИ Қонунларига зид келадиган норматив ҳужжатлар қабул этилишини жумҳуриятларнинг мустақиллиги ҳақидаги ҳеч қандай баҳоналар билан оқлаб бўлмайди. Иттифоқ Қонунлари инкор қилинаётган жойларда кўпинча жумҳуриятларнинг қонун чиқарувчи идоралари қабул этган ҳуқуқий ҳужжатлар ҳам амал қилмаётганлигига эътибор қаратилди.

Э. А. Шеварднадзенинг нутқидан кейин (бу нутқ жуда турлича баҳоланмоқда) вужудга келган ҳаяжонли вазият муносабати билан, шунингдек айрим халқ депутатлари шанига айтилган қўпол гаплар муносабати билан кўпгина фуқаролар академик Д. С. Лихачевнинг, ёзувчи С. П. Залигиннинг оқилона сўзларига қулоқ солишга чақирмоқдалар. Улар шундай дейишган эди:

— Эҳтиросларни кучайтирманглар, сиёсий найрангларни бас қилинглар, ҳеч бўлмаганда бир-бирингизни ҳақорат қилманглар, иш билан шуғулланинглар, мамлакат олдидаги, ўз халқингиз олдидаги юксак масъулиятни эсдан чиқарманглар. Шахсий нафсоният ва гина-қудуратларни ҳеч ким Ватан манфаатларидан юқори қўймасин, жазавани авж олдириш учун, диктатура билан одамларни қўрқитиш учун съезднинг юксак минбаридан фойдаланмасин.

Хотин-қизлар кенгашларидан сайланган ССЖИ халқ депутати Г. П. Грачева, деди сўнгра котибият вакили, ўз хатини ўқиб эшиттиришни илтимос қиляпти, бу хатида у М. Н. Полторанининнинг Ленинград телекўрсатуви орқали сўзлаган нутқи хусусида ўзининг ғазабланганини изҳор қилади ва бундай феъл-атворни аҳлоққа зид ва халқ депутатига, Россия Федерациясининг вазирига номуносиб деб ҳисоблайди.

Корхоналардан ташвиш билдирилган хат ва телеграммалар кетма-кет келиб турибди. Бу корхоналар давлат интизоми жуда бўшашиб кетганлиги, хўжалик алоқалари издан чиққанлиги, моддий-техникавий таъминот бузилганлиги оқибатида ишни тўхтатиш ёқасига келиб қолган. Бу хусусда котибият кейинги ахборотларидан бирида съездга алоҳида маълумот беришни зарур деб ҳисоблайди.

Тушаётган фикр ва мулоҳазаларда жумҳуриятларнинг давлат мустақиллигини қарор топтириш, халқларни миллий жиҳатдан тиклаш — кўпмиллатли жамиятимизнинг тараққиётидаги қонуниятли босқич эканлиги қайд этилади: Тўраларча ўта марказлаштиришга, иттифоқдош ва мухтор жумҳуриятларнинг, бошқа миллий тузилмаларнинг ҳуқуқлари чекланиши ва камситилишига қатъиян чек қўйилиши лозим.

Айни вақтда ўртоқларнинг таъкидлашича, ўн миллионлаб совет кишилари Совет давлатининг озодлиги ва мустақиллигини ҳимоя қилар эканлар, буюк Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқи деб аталган ва дунёда жуда катта обрў ҳамда нуфузга эга бўлган мамлакатда 70 йилдан кейин расмий жиҳатдангина ўзаро боғланган кўпинча қандай сиёсат юритиши даргумон бўлган 15 та алоҳида-алоҳида давлат пайдо бўлсин деб, ўз жонларини қурбон қилмаган эдилар.

Баъзи сиёсий арбоблар ёки профессор олимлар ўз қарашларини осонгина ўзгартириб, Совет Иттифоқини «империя», «мустамлакалар империяси» ва шу каби иборалар билан таърифлаётганликларини мутлақо маъқуллаб бўлмайди. Жумладан, бундай иборалар съезд минбаридан ҳам айтилди.

Оғизда Иттифоқ шартномаси тарафдори эканликларини билдириб, амалда унинг тузилишини муаммога айлантирадиган ёки муайян муддатгача орқага сурадиган шартларни қалаштириб ташлаётган сиёсатчиларнинг позицияси мурожаатномаларда қаттиқ танқид қилинмоқда. Бундай шартлар кимга керак? Халққами? Булар халққа мутлақо керак эмас. Булар шахсий нафсониятлари ва амалпарастлик муддаоларинигина кўзлаётган сиёсатдонларга керак. Аммо бунинг азобини халқ тортади.

Шундан кейин анъанага кўра микрофонлар орқали қисқа-қисқа нутқлар сўзлаш бошланди. Чунончи, Бердск марказий шаҳар касалхонаси бош врачининг даволаш бўйича ўринбосари **Г. Т. Баранова** соғлиқни сақлашнинг мушкул аҳволи ҳақида алам билан гапирди. Киев областидаги Бузницкий номли колхоз раиси **А. С. Даниленко** депутат Чернякнинг гапларига қарши кескин норозилик билдирди. Унинг бу гаплари украин халқининг орзу-умидлари ва фикр-ўйларини ифодаламайди, деди А. С. Даниленко. Жумҳуриятдаги вазият беқарор бўлиб турган бўлсада, аммо гўё халқимиз Иттифоқ шартномаси тузилишини хоҳламайди, деб айтиш, ёлғон гапириш демакдир, деб таъкидлади у.

Конституцияга киритиладиган баъзи ўзгартишлар хусусидаги мунозара давом этди. ССЖИ Олий Кенгаши Иттифоқ Кенгаши меҳнат, нарх-наво ва ижтимоий сиёсат масалалари комиссияси раисининг ўринбосари **А. Г. Журавлев** ўз нутқини далилсиз сиёсий декларациялардан бошлади (ва шундай декларациялар билан тугаллади). Чамаси, нутқ тахминлар, миш-мишлар билан тўлиб тошган ва нотиқнинг ўз ибораси билан айтганда, унга «ҳеч панд бермаган» ички сезги руҳи билан суғорилган эди.

«Фитнанинг бошида ким турибди?» — деб сўради депутат ва бироз тўхтаб тургач, ўзи жавоб қайтарди: «Мен фамилияларини айтмайман... мен уларни билишимни айтаман демоқчиман. Мен уларни керак бўлган пайтда айтаман. Фитнанинг бошида даҳо бадкирдор турибди. Демак даҳони ва бадкирдорни изланглар, хато қилмайсизлар. Вазият шу қадар тахликалики, ҳаммамиз катта хавф-хатарга учраймиз».

Минтақалараро депутатлик гуруҳининг фикрича, деди **А. И. Казанник**, 1977 йил Конституцияси ҳаддан ташқари эскириб қолди ва ҳозирги ижтимоий муносабатларни муносиб ифодалай олмайди. Энди иш тезроқ кетади, деб умид қилса бўлади: комиссиянинг ихтиёрида марҳум академик А. Д. Сахаров тайёрлаган лойиҳа ва Россия федерацияси янги Конституциясининг лойиҳаси бор. Минтақалараро депутатлик гуруҳи ССЖИ Олий Кенгаши билан Президентнинг давлат идора системасини такомиллаштириш йўлидаги куч-ғайратларини қўллаб-қувватлайди. Аммо бизнинг назаримизда, бу системани ССЖИ халқ депутатлари биринчи Съездининг қарорлари асосида — Советларнинг тўла ҳокимияти, ҳокимиятни фарқлаш, давлат идора системаси устидан парламент назоратининг олий органи сифатида Олий Кенгашнинг ўрни ва мавқеини сақлаб қолиш қоидалари асосида такомиллаштириш лозим.

Омск давлат дорилфунуни кафедрасининг мудири сўзининг охирида Конституцияга киритиладиган ўзгартишлар лойиҳаси хусусида аниқ таклифлар киритди.

Бизнинг ишонч-эътиқод мамлакатимиз; деди депутат **Р. Х. Солнцев,** ҳозир ҳам Президентнинг сўзларига ишонамиз: Бўлажак ҳокимият тузилмалари ҳали деярли тўлатилмасдан туриб Конституцияни ўзгартиряпмиз. Албатта, бу қўрқинчли: чунки ичида нима борлигини билмай, кўр-кўрона равишда қоп сотиб олаётган одамга ўхшаймиз, унинг ичидан юввошгина мушук эмас, йўлбарс чиқиб қолсачи. Биз ҳаммамиз диктатурадан қўрқамиз.

Хўш, бунинг иложи борми? Ёзувчи бу саволга жавоб қайтариб, шундай деди: тарих ҳар қандай тўс-тўполон даврда ўзини ўзи сақлаб қолишдек олий ҳис-туйғуга асосланиб, ўзини ўзи ташкил этиш учун қаттиққўл марказга таянганлигидан сабоқ беради.

Депутат жамиятимизнинг ўткир муаммоларини тасвирлар экан, ҳаётнинг ўзи Президентга ёрдам бериш учун янги тузилмаларни юзага келтираётганини айтди: барча поғоналардаги депутатларни бирлаштириш, эҳтимол Россияни қутқариш комитетини тузишга имкон берган бўлур эди.

Президент маърузасида марказда ва жойларда кучли ижроия ҳокимияти зарурлиги тўғрисида айтилган фикрлар — ва таклифларни қўллаб-қувватлаб, Магадан шаҳридаги 17-ўрта мактаб директори **Т. Н. Шмоинна** шу муносабат билан Асосий Қонунга таклиф этилаётган ўзгартишлар ва қўшимчалар самарали ижроия ҳокимиятини тузишга имкон беришини эътироф қилди.

Педагог ССЖИ Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасида халқ таълими вазирлигини таъсис этиш ва халқ таълими эҳтиёжлари учун Президент жамғармасини тузиш зарур, деб ҳисоблайди.

Мен КПСС аъзосиман, шу сабабли партия раҳбари мамлакат Президенти эканлигидан фахрланишим керак эди, деди сўзининг охирида депутат. Лекин мен ўзимга борган сари мана бундай қийин саволни беряпман: бир кишининг қўлига жуда кўп ҳокимият бериб қўймадикмикан, биз ҳокимиятни тақсимлашнинг биринчи съездимизда эълон қилган принципи бузилмаётганмикин?

(Давоми иккинчи бетда).

ССЖИ халқ депутатларининг тўртинчи Съездида.
ЎзТАГ телесурати.

ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ҚЎМИТАСИ БУЗҒУНЧИЛИККА ҚАРШИ КУРАШАДИ

ССЖИ халқ депутатларининг IV Съездида В. А. КРЮЧКОВ нутқи

Депутат ўртоқлар!

Съезднинг топширувига биноан энг аввало мамлакатдаги бузғунчи сиёсий кучлар тўғрисидаги ва иқтисодий тўсқинликка қарши кураш ҳақидаги масалаларга тўхталиб ўтишга рухсат бергайсиз.

Ҳозирги вақтда «бузғунчи кучлар» тўғрисида кўп гапирилмоқда. Бироқ нима учундир бу ҳақда чекистлар гапирса, баъзилар бунда «халқ душманлари»ни излаш даврига қайтишга интилишни кўришга мойилдир. Яқинда социал-демократик ва республикачилар партиялари вакиллари гуруҳи менинг телекўрсатув ва матбуот орқали айтган фикрларимда, уларнинг ёзишича, гўё «ўзгача фикрловчиларни таъқиб этиш даврига хос руҳ ва иборалар бор» эмиш. Пинҳона иқтисодиёт ва порахўрлик, ғайриқонуний хатти-ҳаракатларнинг жиноятқорона кўринишларига биз берган баҳоларни улар сиёсий ва иқтисодий ислоҳотлар жараёнига атайлаб содда ёндашув деб айтмоқдалар. Бундай пайтда беихтиёр кимдир турмуш воқеликларини шунчаки билмайди ёки бу воқеликлар турлича тушунилмоқда, деган таассурот туғилади.

Айрим кишилар мулк тўғрисидаги масала ва ҳокимият ҳақидаги масала хусусида мамлакатда кескин кураш авж олганлиги ҳақидаги фикрни умуман танқидий тушунмоқда. Бундай гаплар одамларни хавотирликка солиб, бозор муносабатларига ишончсизлик уйғотмоқда, деб ҳисоблашмоқда.

Бироқ, ахир бу ҳақда фақат давлат хавфсизлиги қўмитасигина гапирмаяпти-ку. Халқ депутати академик Заславская шу йилнинг 17 декабрида «Известия» газетасида эълон қилинган шу газета мухбири билан суҳбатда мамлакатда — «Ҳақиқатан ҳам катта қадриятлар учун, яъни мулк учун, ҳокимият учун ҳақиқий кураш бошланиб кетди» — деди. Кўпчилик бу ҳақда ушбу съездда ҳам гапирди.

Кейинги беш йил мобайнида мамлакатдаги вазиятнинг ривожланиш мантиқи назаримда, бузғунчилик нима, деган саволга яққол жавоб қайтарди. Бу ягона федератив давлатимизнинг емирилишига олиб борадиган нарсадир.

Бу халқ ҳокимияти ҳақиқий шаклларини халқчил мазмун билан бойитиш ўрнига жамиятга тор гуруҳбозлик манфаатларини тиқиштиришга уринишлардир. Бу мулкчиликнинг янги муносабатлари тўғрисидаги масалани меҳнаткашлар манфаатлари ҳисобига ҳал этишга интилишдир.

Мамлакат хавфсизлиги даражасига баҳо берилар экан, тараққиётимизга солинаётган хавф-хатарнинг манбаларини аниқлаш муҳимдир. Бундай манбалар хилма-хил бўлиб, биз уларни ташқи ва мутлақо ички манбалар деб атаймиз.

Бунда нима назарда тутилади? Халқаро муносабатларда илиқлик бошланганига қарамай, Ғарбдаги бир қанча махсус хизмат маҳкамаларининг ССЖИдаги сиёсий вазиятнинг ривожи тўғрисида, бизнинг мудофаа ва илмий-техникавий имкониятимиз, хом ашё, ёқилғи, озиқ-овқат маҳсулотларининг стратегик запаслари, валюта резервлари ҳажми тўғрисида ахборот тўплаш юзасидан фаолликни анча оширганликлари кузатилмоқда.

Ана шу махсус хизмат маҳкамалари ва чет эллардаги улар билан боғлиқ Советларга қарши марказлар ўзларининг Совет Иттифоқига доир фаолиятининг янги шакллари ва усулларини ишлаб чиқмоқдалар, стратегия ва тактикани такомиллаштирмоқдалар.

Биз эҳтиросларни асло авж олдираётганимиз йўқ ва унга сергаклик билан баҳо берамиз. Биз бундан буён ҳам ана шундай фаолиятга дуч келамиз. Билмоқчи бўлсангиз — бу давлатлар ўртасидаги ҳозирги ҳақиқий аҳволнинг ўзига хос хусусиятидир. Мана бу мисолларга қаранг: масалан, АҚШ марказий разведка бошқармаси «Озодлик» радиостанциясидан, чет эллардаги ўзи маблағ билан таъминлаб турадиган Советларга қарши бўлинмалардан фойдаланишдан воз кечмоқчи эмас. Зотан, Америка разведкаси тузилмасининг ўзида Совет Иттифоқига аниқ мақсадни кўзлаб таъсир кўрсатиш учун ССЖИдаги ишчилар ҳаракати тўғрисида ахборот тўплайдиган бўлинма ташкил этилган.

Махсус хизмат маҳкамалари олиб борадиган кураш шакли ўзгармоқда, бироқ унинг моҳияти ўзгармай қолмоқда. Хусусан, ўзини социализмга қарши кучларни бирлаштирувчи асосий ташкилот деб билаётган халқ—меҳнат уюшмаси ССЖИга қарши ГФЖ ҳудудидан туриб фаол ҳаракат қилишни давом эттирмоқда. Уни марказий разведка бошқармаси ҳам маблағ билан саҳийларча таъминлаб турибди. Ана шу ташкилот ССЖИ ҳудудида «Бўлажак Россия сари йўл» сиёсий дастурини, Советларга қарши бошқа ҳужжатларни тарқатмоқда. Айни пайтда халқ —меҳнат уюшмаси Москва шаҳрининг Октябрь ноҳиясида ўзининг «Посев» нашриёти ваколатхонасини рўйхатга олди. Ваколатхона ССЖИда тарғибот адабиётларини нашр этиш ва тарқатиш билан шуғулланмоқда.

Украина миллатчиларининг чет эллардаги ташкилотлари ўз фаолиятини анча кучайтириб юборди. Украина миллатчилари ташкилотининг соқчиликдан ташқари қисмлари раҳбариятининг украинлар уруғига мурожаатномасида жумҳуриятнинг ССЖИ таркибидан чиқиши учун курашаётган у ердаги кучларини моддий, маънавий ва ташкилий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш зарурлиги тўғрисида гапирилади.

Совет Иттифоқидан борадиган муҳожирлар янги туркумининг жўнаб кетиши ва уларни қабул қилиб олишга доир ишлар фаол ривожлантирилмоқда. Энг янги илмий ва техникавий ишланмалар соҳасида билимга эга бўлган кишиларга алоҳида эътибор кўрсатилмоқда. Мамлакатимиздан илмли кишиларни олиб кетишга доир катта-катта программалар ишлаб

(Давоми иккинчи бетда).

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқи Президентининг ФАРМОНИ

МОЛДОВА ССЖдаги ВАЗИЯТНИ НОРМАЛЛАШТИРИШ ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА

Молдова ССЖдаги миллатлараро қарама-қарши туриш қалтис нуқтага етиб бормоқда. Бунинг сабаби шуки, жумҳурият Олий Кенгаши қабул этган бир қанча ҳужжатларда молдован бўлмаган миллат аҳолисининг фуқаролик ҳуқуқлари камситилмоқда. Шу билан бирга қилинган хатти-ҳаракатлар — мухтор тузилмалар ва янги бошқарув идоралари ташкил этилганлиги ССЖИ Конституциясига ва Молдова ССЖ Конституциясига мувофиқ эмас.

Натижада жумҳуриятдаги барқарорликка ва фуқароларнинг ҳавфсизлигига хақиқий хавф-хатар вужудга келди.

Мана шуларни эътиборга олиб, ССЖИ Конституцияси 127^3 моддасининг 1 ва 2-бандлари асосида **қарор қиламан:**

1. Молдова ССЖ Президенти, Олий Кенгаши ва ҳукумати жумҳурият ҳудудида 1990 йил 24 октябрдаги «ССЖ Иттифоқи қонунлари ва бошқа қонун ҳужжатларининг амал қилишини таъминлаш тўғрисида»ги ССЖИ Қонуни сўзсиз бажарилиши учун ҳамма чора-тадбирларни кўрсинлар.

2. Молдова ССЖ Олий Кенгашига:

«Молдова ССЖ ҳудудида тилларнинг амал қилиши тўғрисида»ги жумҳурият қонунининг ҳамда уни жорий этиш тартиби ҳақидаги Молдова ССЖ Олий Кенгаши қарорининг айрим қоидаларини қайта кўриб чиқиб, унинг ҳудудида яшовчи барча миллатларнинг манфаатларига риоя этилишини таъминлаш;

Молдова ССЖ Олий Кенгашининг «Молдова ССЖ Олий Кенгаши Раёсатининг гагауз элатининг мухториятини ташкил этиш тўғрисида ССЖИ халқ депутатларининг сўровларини ва бошқа мурожаатномаларини ўрганувчи комиссияси материаллари ҳақида»ги 1990 йил 27 июль қарорини қайта кўриб чиқиш таклиф этилсин.

3. «Молдова ССЖ Олий Кенгашининг ўзаро ҳужум қилмаслик тўғрисидаги Совет-Германия шартномасига ҳамда 1939 йил 23 августдаги қўшимча маҳфий протоколга, шунингдек уларнинг Бессарабия ва Шимолий Буковина учун оқибатларига сиёсий-ҳуқуқий баҳо бериш комиссиясининг хулосаси тўғрисида»ги 1990 йил 23 июнь қарорининг 1940 йил 2 августида Молдавия ССЖ эълон қилинганлигига баҳо берилган қисми ҳуқуқий кучга эга эмас, деб ҳисоблансин.

4. Гагауз жумҳуриятини ва Молдавия Днестрбўйи Совет Социалистик Жумҳуриятини эълон қилиш тўғрисида, сайлов ўтказиш ҳақида, уларнинг олий идораларини тузиш тўғрисида Гагауз аҳолиси зич яшайдиган ҳудудлардан барча поғоналардаги халқ депутатлари 1 съездининг 1990 йил 19 августдаги қарорлари ҳамда Днестрбўйидаги баъзи манзилгоҳлардан турли поғоналардаги Советлар депутатлари II Съездининг 1990 йил 2 сентябрдаги қарорлари, шунингдек мазкур идоралар шундан кейин қабул этган барча қарорлар қабул қилинган пайтидан бошлаб ҳуқуқий кучга эга эмас, деб ҳисоблансин.

5. Вужудга келган вазиятни эътиборга олиб ва ССЖИ таркибидаги Молдова ССЖнинг яхлитлигини сақлаб қолиш мақсадида ССЖИ Конституциясига ва Молдова ССЖ Конституциясига мувофиқ жумҳурият Олий Кенгаши барча миллатларга мансуб жумҳурият фуқароларининг тенг ҳуқуқларини таъминлайдиган зарур қонунлар ва қарорларни ишлаб чиқиб, қабул этсин.

6. Молдова ССЖ Президенти, Олий Кенгаши, жумҳурият ҳукумати, халқ депутатлари маҳаллий Советларининг раҳбарлари вазиятни нормаллаштириш, ҳар қандай миллат фуқароларининг ҳуқуқларига амалда сўзсиз риоя этилиши, миллатлараро можаролар авж олдирилишига йўл қўймаслик юзасидан барча зарур чора-тадбирларни дарҳол кўрсинлар.

7. Молдова ССЖ ҳукумати кўнгиллиларнинг отрядларини ва ўзини ўзи мудофаа қилувчи ишчи отрядларини тарқатиб юборсин.

8. Молдова ССЖ Олий Кенгаши:

Молдова жумҳурият гвардиясини тузиш тўғрисидаги ўзининг 1990 йил 2 ноябрь қарори;

Молдова ССЖ Олий Кенгаши Раёсатининг «ССЖИ Вазирлар Кенгаши баъзи қарорларининг Молдова ССЖ ҳудудида амал қилишини тўхтатиб қўйиш тўғрисида»ги 1990 йил 19 март Фармонини ва жумҳурият ҳудудида ҳарбий хизматчиларнинг ижтимоий ҳуқуқларини камситадиган бошқа ҳужжатларни бекор қилсин.

9. Жумҳурият раҳбарияти Молдова ССЖни қалтис вазиятдан қутқариш юзасидан кўрилган чора-тадбирлар ҳақида ўн кун муддатда ССЖИ Президентига ахборот берсин.

Ушбу Фармон бажарилмаган тақдирда ССЖ Иттифоқининг Конституцияси ССЖИ Президентига берган ваколатларга мувофиқ зарур чора-тадбирлар кўрилади.

ССЖИ Президенти М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.
1990 йил 22 декабрь.

ТОШКЕНТ ШАҲАР ПАРТИЯ ҚЎМИТАСИНИНГ ПЛЕНУМИ

Тошкент шаҳар партия қўмитасининг 22 декабрь куни бўлган пленумида Ўзбекистон Компартияси XXII съездининг якунлари муҳокама қилинди, шунингдек жумҳурият коммунистлари анжумани қарорларини амалда рўёбга чиқариш тадбирлари белгилаб олинди.

Чилонзор районида ўтказилган сайёр пленумни Тошкент шаҳар партия қўмитасининг биринчи котиби А. И. Фозилбеков кириш сўзи билан очди.

Шаҳар қўмитасининг аъзолари маъруза ва қарор лойиҳаси билан олдиндан танишгандилар. Шу сабабли улар дарҳол кун тартибига киритилган масалаларни муҳокама қилишга киришдилар. Нутқларнинг кўпчилигида Ўзбекистон пойтахтининг коммунистлари XXII съезд қабул қилган Ҳаракат дастурини ҳамда жумҳурият партия ташкилотининг уставини асосан маъқуллаётганликлари ва ҳозирдаёқ съезд қарорларини рўёбга чиқариш устида амалий ишга киришаётганликлари таъкидланди.

Ҳозир ҳудудий бошланғич партия ташкилотлари фаолиятини кенгайтиришга алоҳида эътибор бериш зарур, дейишди пленум қатнашчилари. Ҳаётнинг ўзи ишнинг худди ана шу жабҳасида ижтимоий жараёнларнинг ривожига янада кўпроқ самарали таъсир кўрсатиш, коммунистларнинг аҳоли барча табақалари билан алоқаларини мустаҳкамлашда амалий натижаларга эришиш мумкинлигини кўрсатиб турибди. Шу, фақат шу партия мавқеи ва обрўсини кўтаришга кўмаклашиши мумкин.

(ЎзТАГ).

ВИЛОЯТ ПАРТИЯ ҚЎМИТАСИНИНГ ПЛЕНУМИ

ГУЛИСТОН. 22. (ЎзТАГ). Сирдарё вилоят партия қўмитасининг бугун бўлиб ўтган пленумида Ўзбекистон Компартияси XXII съездининг якунлари ҳамда бошланғич партия ташкилотларининг ролини, жанговарлиги ва масъулиятини ошириш, уларнинг иш услуби, шакллари ва усулларини такомиллаштириш вазифалари муҳокама қилинди. Вилоят партия қўмитасининг биринчи котиби А. А. Айдарқулов маъруза қилди.

Кун тартибига қўйилган ушбу масала маҳаллий матбуотда олдиндан эълон қилинган эди, бу эса масалани муҳокама қилишга коммунистлар ва партиясизларнинг кенг табақаларини жалб этишга, уларнинг кўп сонли таклифлари ва истакларини тўплаш ва умумлаштиришга, қабул қилинган қарорни тағин ҳам мазмунли қилиб, унга амалий тус беришга имконият яратди.

Пленум вилоят партия ташкилоти фаолиятининг бир қанча бошқа масалаларини ҳам кўриб чиқди.

ВИЛОЯТ КЕНГАШИНИНГ СЕССИЯСИ

НАМАНГАН, 24 декабрь. (ЎзТАГ). Бугун халқ депутатлари Наманган вилоят кенгашининг сессияси бўлди. Сессия қатнашчилари жумҳурият халқ хўжалигини барқарорлаштиришнинг асосий йўналишларини ҳамда бозор иқтисодиётига ўтиш қоидаларини рўёбга чиқаришга доир вилоят ҳаракат дастурини кўриб чиқдилар. Вилоят ижроия қўмитасининг раиси, вилоят кенгаши раисининг биринчи ўринбосари С. Тошпўлатов маъруза қилди.

Сессияда иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг асосий йўналишлари ҳамда вилоятнинг 1991 йилги маҳаллий бюджети, 1989 йил бюджетининг ижроси тўғрисидаги масалалар ҳам муҳокама қилинди.

Сессияда халқ депутатлари вилоят кенгашининг раиси, Наманган вилоят партия қўмитасининг биринчи котиби Б. Ж. Ҳакимов нутқ сўзлади.

ЎЗБЕКИСТОН ССЖ ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ САЙЛОВИНИ ЎТКАЗУВЧИ МАРКАЗИЙ САЙЛОВ КОМИССИЯСИДА

Марказий сайлов комиссияси округ сайлов комиссияларининг баённомалари асосида ҳамда «Ўзбекистон ССЖ халқ депутатларини сайлаш тўғрисида»ги Ўзбекистон ССЖ Қонунининг 49 ва 54-моддаларига мувофиқ қуйидаги Ўзбекистон ССЖ халқ депутатларини рўйхатга олди:

Раҳматуллаев Файзулла Неъматуллаевич, Тошкент чинни заводининг директори. Тошкент шаҳрида яшайди. 1990 йил 16 декабрда Тошкент шаҳридаги 37-Қорақамиш сайлов округидан сайланган;

Сажнев Юрий Михайлович, Ўзбекистон Компартияси Бухоро вилоят қўмитасининг иккинчи котиби. Бухоро шаҳрида яшайди. 1990 йил 16 декабрда Бухоро вилоятидаги 178-Олот сайлов округидан сайланган.

БУТУН ҲОКИМИЯТ—ҚОНУНГА!

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Турли даврларда Асосий Қонунимизни фақат хўжакўрсинга янгилашарди, деди Фарғонада чиқадиган «Коммуна» вилоят рўзномаси муҳарририниңг ўринбосари **А. У. Ҳусанов.** Моддалар ва параграфлар сони кўпаярди, лекин фуқаролар ва иттифоқдош жумҳуриятларнинг рўйрост эркинликлари кўпайгани йўқ.

Бизга бошбошдоқлик эмас, демократия керак. Бизга сафсатабозлик эмас, ошкоралик керак. Депутат миллатлараро муносабатлардаги мураккаб жараёнлар тўғрисида гапириб, мамлакат ва жумҳуриятларнинг раҳбарлари умумий мақсадларимиз йўлида қўлни-қўлга бериб ишлаган тақдирдагина уларни муваффақиятли ҳал этиш мумкинлигини таъкидлади.

У Конституцияга киритиладиган ўзгартишлар лойиҳаси юзасидан аниқ-равшан мулоҳазалар билдирди.

РСФСЖ Компартияси Марказий Қўмитасининг иккинчи котиби **А. Н. Ильин** ўз нутқини бошқа кўпгина нотиқлар каби мамлакатдаги аҳволни қисқача таърифлашдан бошлади. Сиёсий ва иқтисодий кескинлик ниҳоятда қалтис даражага етди, деди депутат. Агар биз ҳозир тартиб ўрнатиш, миллатлараро муносабатларни изга солиш, ижтимоий тотувликни тиклаш юзасидан зарур чоралар кўрмасак, ижтимоий-иқтисодий системамизнинг ҳалокати муқаррар.

Бироқ нотиқ шу қадар аянчли истиқболни тилга олиш билан чекланганн йўқ. У бундай фожиали оқибатни бартараф этишнинг мумкин бўлган йўлларини таҳлил қилди. Нутқларга қараганда, ССЖИ халқ депутатларининг тобора кўпчилиги демократияни ривожлантириш ва масъулиятни кучайтиришнинг диалектик бирлиги маъносини тушуниб олмоқдалар, деди нотиқ. РСФСЖ Компартияси Марказий Қўмитаси ижроия ҳокимиятини кучайтириш зарурлигини аслида қўллаб-қувватлар экан, бу ҳокимият Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқи сақлаб қолинган тақдирдагина ўз натижаларини бериши мумкинлигини тушунади.

РСФСЖ Компартияси Иттифоқ шартномаси имкони борича қисқа муддатда тузилсин деган фикрда ҳам қаттиқ турибди. Депутат Россия федерацияси янги конституциясининг лойиҳаси юзасидан фикр билдирди. Унда Иттифоққа бирлашиш фақат эҳтимол тутилган бир вариант дебгина ҳисобланадь. Шунинг учун ҳам бир гуруҳ коммунистлар — РСФСЖ халқ депутатлари РСФСЖ Конституциясининг муқобил нусхасини ишлаб чиқдилар.

Олий Кенгаш ҳуқуқ-тартибот ва жиноятчиликка қарши кураш масалалари комитетининг раҳбарларидан бири — депутат **Н. А. Струков** бутун зални ажаблантирди. Афсуски, у муҳокама қилинаётган муаммонинг ёки ўзига яқин ҳуқуқ-тартибот масалаларининг моҳиятига чуқур кириб боролмади, аксинча, сафсата сотиш, қуруқ гап ва мулоҳазалар билдириш билангина шуғулланди. Эркин, ифодали сўзлардан фойдаланиб, фақат шахсий мулоҳазаларини билдиришдан нари ўтмади. Депутат ҳаммани ва ҳамма нарсани танқид қилди.

Адолат нуқтаи назаридан шуни айтиш керакки, у муҳокама қилинаётган муаммо — Асосий Қонунга ҳам бир марта тўхталди. Лекин яна ўзи билан ўзи овора бўлиб қолди. Конституция, деди нотиқ, турмушимизнинг қамраб бўлмас бутун муаммоларини сиғдириш мумкин бўлган тўрва халта эмас.

Биринчи танаффусдан сўнг **И. А. Каримов** раислик қилди.

ССЖИ Вазирлар Кенгашининг ёқилғи-энергетика комплекси бюроси бўлимининг мудири депутат **Г. И. Тихонов** Иттифоқ Конституциясининг бир қатор моддаларини ўзгартириш юзасидан киритган таклифлар асосан Вазирлар Маҳкамасининг бўлажак фаолияти билан боғлиқ қоидаларга тааллуқли бўлди.

У мамлакат Асосий Қонунига тузатишлар Президент ҳокимиятини кучайтиришга олиб боришини таъкидлади. Бироқ, буни фақат Президентнинг шахсий ҳокимиятини кучайтириш, деб тушунмаслик учун вице-президент вазифаларини анча кенгайтириш зарур, деб ҳисоблайман. Мамлакатда тартибни таъминлаш вице-президент фаолиятининг асоси бўлиши керак, деди нотиқ, бу эса қонунлар амал қилишини таъминлашдир.

Нотиқ ижроия ҳокимиятининг вазифасини ўзи қандай тушуниши ҳақида гапирганида, Вазирлар Маҳкамаси тўғрисидаги Қонунда унинг вазифалари, Иттифоқ ва Иттифоқ-жумҳурият вазирликларининг рўйхати аниқ кўрсатилиши кераклигини, марказ билан жумҳуриятлар ўртасидаги ўзаро муносабатлар аниқланиши лозимлигини таъкидлади.

У ҳозирги ССЖИ Вазирлар Кенгашининг иши ҳақидаги ўз фикрини айтди.

Ҳокимиятнинг ҳозирги тарқоқ ҳолдаги, ночор тузилмаларини шундайлигича қолдириш — мамлакатни яқин келажакда иқтисодий ва сиёсий тўс-тўполонга дучор қилишни билдиради, деди Иттифоқ Кенгаши режа ва бюджет-молия комиссияси раисининг ўринбосари **А. Н. Саунин.** Уйга ўт тушганда, ёнғинни ўчиришнинг жуда мақбул ва самарали йўлларини қидириш тўғрисида мунозара қилиб ўтиришнинг ҳожати бўлмаса керак.

Депутат Президент Кенгашининг тугатилишига тўхталиб, давлат бошлиғига ҳар ҳолда салобатли, нуфузли эмас, балки юқори малакали чинакам одамлардан ташкил топган кенгаш кераклигига ишонч билдирди. Кенгаш қайта қуриш сиёсатининг ақлий-маънавий негизига айланиши керак.

Таллинндаги Ленин номли «Двигатель» давлат иттифоқ ишлаб чиқариш бирлашмасининг директори депутат **В. И. Яровой** съездда сўзга чиққан депутат Рюйтель билан қаттиқ мунозара қилди. Рюйтель Эстония Иттифоқ шартномасини кўриб чиқишдан бош тортиши тўғрисида гапирган эди. В. И. Яровой Эстония депутатлари орасида қарама-қарши фикрдаги беш киши борлигини, улар жумҳурият ҳудудида яшаётган юз минглаб меҳнаткашларнинг фикр-ўйларини ифодалаётганликларини таъкидлади.

Нотиқ Эстониядаги корхоналардан бирининг меҳнаткашларидан келган телеграммани ўқиб эшиттирди. Унда Эстониянинг миллатчи ҳукумати ССЖИ Конституциясини, қонунларини, шунингдек Президентнинг фармонларини бузиб, ҳокимиятни зўравонлик билан эгаллаб олишга тайёргарлик кўраётганлиги съезд делегатларига етказилсин деб талаб қилинган. Айни вақтда меҳнаткашлар Иттифоқ шартномасини имзолашда қатнашишни ҳам талаб қиладилар.

Депутат Б. Н. Ельциннинг съезддаги нутқини танқид қилди. Унинг сўзларига қараганда, Б. Н. Ельцин халқ орасида доимо машҳур бўлишга интилиб, шу даражадаги раҳбарларга хос бўлмаган сиёсий хатоларга йўл қўймоқда.

Ҳаётимизнинг ҳар қандай соҳасига 1985 йилдаги ниятларимиз нуқтаи назаридан эмас, балки бугунги кун, ҳозир эса бошимиздан кечираётган чуқур ва оғир танглик нуқтаи назаридан баҳо бериш керак, деган фикрни билдирди ССЖИ Олий Кенгаши мудофаа ва давлат хавфсизлиги масалалари қўмитаси раисининг ўринбосари **В. Н. Очиров.** Ўша ниятларимизнинг кўпчилиги яхши истаклигича қолиб кетди.

ССЖИ Қуролли Кучлари вакилининг фикрига қараганда, ҳозир Қуролли Кучларни ва давлат хавфсизлиги идораларини сақлаб қолиш вазифаси биринчи ўринга қўйилмоқда, уларни ислоҳ қилиш эса иккинчи ўринда турибди. Депутат, жумладан, ҳозир ҳеч ким ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш учун, баъзи жумҳуриятларда жойлашган қўшинларга муносабат учун амалда асло масъул эмаслигини алам билан гапирди.

Конституцияга киритилиши таклиф этилаётган ўзгартишлар ва қўшимчаларда, деди мухтор тузилмалар номидан сўзга чиққан **Е. Д. Айпин,** Президент ҳокимиятини кучайтириш назарда тутилади. Шу сабабли янги ҳокимият тузилмаларини эгаллаб олишни истисно этадиган аниқ-равшан демократик мувозанатлар системасини ўйлаш керак.

Ханти-мансилар депутати ССЖИ Олий Кенгаши билан Миллатлар Кенгашининг мамлакат турмушидаги энг муҳим масалаларни ҳал этишдаги ҳуқуқ доирасини кенгайтиришни таклиф қилди. У парламентнинг аҳамиятини оширадиган, мухтор жумҳуриятларнинг Федерация Кенгаши ишида қатнашувини кенгайтирадиган бир қанча аниқ тузатишларни айтди.

Курск 1-клиник касалхонасининг бош шифокори **А. М. Чухраев** ўз нутқини демократия билан ҳуқуқ-тартиботнинг нисбати муаммоларига бағишлади. У маъмурий системани бузиб ва унинг ўрнини оладиган системани ўз вақтида топмай туриб, биз бу билан давлатчилигимизга путур етказдик, деб ҳисоблайди. Қонунларни инкор этиш ҳам ана шундан келиб чиқди.

Нотиқ кўпгина қонун чиқарувчиларни тўлқинлантираётган масалага батафсил тўхталди: табиати жиҳатидан турлича бўлган Президент ҳокимияти муассасалари билан кенгашлар ўзаро қандай ҳамжиҳатлик қилади? Нотиқ, жумладан, бу ерда гап энг аввало юқоридан қуйигача шахсий масъулиятни кучайтириш тўғрисида кетаётганлигини айтди .Бундан: Президент ҳокимиятининг олий тузилиши юзасидан киритилган таклифларни тасдиқлаш, унинг иш қобилиятини ошириш лозим. Янги ҳокимият омиллари юзасидан кўпгина ноаниқликлар мавжудлиги сабабли ССЖИ Конституциясига ҳеч қандай тузатишлар киритиш керак эмас, деган хулоса келиб чиқади.

Ёш депутатлар гуруҳи номидан сўзга чиққан ленинградлик олим **С. А. Цыпляев** Конституцияга киритиладиган ўзгартишлар ва қўшимчалар юзасидан депутатларга тарқатилган аниқ-равшан таклифларни эслатди ва бу таклифларнинг асосий жиҳатларига тўхталди. Ҳокимиятнинг фақат юқори табақасини ислоҳ қилиш билангина ижроия ҳокимиятини қайта тузишга эришиб бўлмайди. Чунки аниқ-равшан ҳаётимизнинг барча жараёнлари унинг, ана шу табақанинг паноҳида кечади. Бугунги кунда жойлардаги Советлар ижроия қўмиталарининг икир-чикир ишларига раҳбарлик қилишга уринмоқдалар. Бундай ёндошувнинг барбод бўлиши муқаррар. Чунки қарорларни бир ёқадан бош чиқариб, баҳамжиҳат ишлаб чиқиш ўз табиатига кўра секин кечадиган ва стратегик муаммоларни ҳал этишни мўлжаллайдиган жараён ҳисобланади.

Қозоғистон меъморлар уюшмаси бошқарувининг раиси **Т. Е. Ералиев** мустақиллик тўғрисида мардонавор гапириб, жумҳуриятларнинг барча ваколатларини тобора кучайиб бораётган марказнинг ихтиёрига «тиқиштираётганимизни» таъкидлади. У вазирлар маҳкамасининг таклиф этилган тарзда тузилиши зарурлигига шубҳа билдирди, иттифоқ бош вазири ҳузурида давлат бутун иқтисодий ва ижтимоий турмушининг истиқболли муаммолари билан шуғулланувчи Федерал Қўмитасини тузишни таклиф этди. У ўзига хос истиқболнинг тажриба майдони бўлади.

Кейинги йилларда ҳукумат билан Президент мамлакатни нафақат иқтисодий, айни вақтда сиёсий танглиқдан ҳам олиб чиқишга муваффақ бўла олмади, деб таъкидлади депутат **С. А. Стежко.** Лекин ҳозир таклиф этилаётган тадбирлар аҳволни барқарорлаштиришга имкон берармикан? Ўйлайманки, йўқ. Бунинг асосий сабаби кўпгина Советлар ўз лаёқатсизлигини кўрсатганлигидадир, айниқса танқидбозлик, Компартиянинг, давлат раҳбарларининг обрўсини тўкиш авжига чиққан ерларда фақат эски нарсаларнигина бузишга қодир бўлган кишилар мандат олганликларидадир.

Бугунги кунда халқимиз алам билан шундай демоқда: «Советлар мамлакатида барча даражадаги кишилар ўтириб олишиб, ҳамон маслаҳатлашмоқда, ишлайдиган одам эса йўқ». Бунёдкорлик билан шуғулланиш зарур бўлган ҳолларда Советларимиз амалий қарорлар қабул қилишга лаёқатсиз бўлиб чиқдилар. Шу сабабли мен, деди халқ депутатлари Днепропетровск вилоят кенгашининг раиси, хусусан ижроия ҳокимияти қайта қуриш даври сиёсий омилларининг асосий бўғини бўлиши керак, маҳаллий Советлар эса ҳокимият идораларидан маҳаллий ўзини ўзи бошқарув идораларига айлантирилиши лозим, деган фикрга қўшиламан.

С. М. Киров номли Бошқирдистон илмий-ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош директори **Ю. К. Шарипов** ижроия ҳокимият системасини янада такомиллаштириш юзасидан ССЖИ Конституциясига таклиф этилаётган ўзгартишлар ва қўшимчаларни етилган тадбирлар деб ҳисоблади. Мухтор тузилмалар депутатлар гуруҳи номидан сўзга чиққан шу нотиқ маъмурий-буйруқбозлик тузилмаларини бузиш давом этаётганлиги ўтган йилларда вужудга келган ҳокимият бошқарув алоқаларини узунасига ҳам, кўндалангига ҳам бузиб юборганлигини таъкидлади. Бу — давлат ташкилотининг барча бўғинларига, айниқса ижроия-идора қилувчи ҳокимиятга салбий таъсир қилди.

(Давоми учинчи бетда).

ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ҚЎМИТАСИ БУЗҒУНЧИЛИККА ҚАРШИ КУРАШАДИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

чиқилмоқда. Биз давлат манфаатларига амал қилган ҳолда бундай воқеликлар билан ҳисоблашмаслигимиз мумкин эмас.

Бизга ташқаридан ошкора ва ниқобланган тарзда тазйиқ ўтказишга, мамлакатни мураккаб вазиятдан олиб чиқишнинг шубҳали ғояларини ва режаларини тиқиштиришга уринишмоқда. Мана шуларнинг ҳаммаси замирида кўпинча мамлакатимизни эмас, балки ўзларининг Совет Иттифоқидаги мавқеларини мустаҳкамлашга интилиш сезилиб турибди. Ўзини ҳурмат қиладиган жаҳондаги биронта ҳам давлат ўз ички ишларига бошқаларнинг аралашувига йўл қўймайди.

Аммо, Давлат хавфсизлиги қўмитасининг фикрича, муваффақиятсизликларимизнинг асосий манбаларини мамлакат ичкарисидан излаш лозим. Биз кўпинча турғунлик йилларини танқид қиламиз, ана шу йиллар бизни иложсиз вазиятга олиб келди, деймиз. Халқлар ўртасидаги дўстлик қайсидир жиҳатлари билан хўжакўрсинга эди ҳамда биздаги ҳамма нарса адолатли ва қонунга мувофиқ бўлмади, деймиз. Бу аччиқ ҳақиқатдир. Бироқ, 1917 йилнинг октябрида Россия ишчилари, деҳқонлари, илғор зиёлилари халқлар дўстлиги, қардошлиги ва бирдамлиги, тенглик ва озодлик шиорлари остида Қишки саройга ҳужум қилганликлари ҳам ҳақиқатдир. Лекин ўшанда улар Совет ҳокимиятининг 74-йилида бизда одамларни миллатига қараб ўлдирадиган ҳоллар ҳам учраши мумкинлигини хаёлларига келтиришганмиди?

Масалан, Молдово аҳолисини Иттифоқ шартномасини имзоламасликка қилинган даъватларни амалий даъватлар деб ким айта олади? Иттифоқ шартномасини «янги тоталитар эҳром қуришга уриниш, жумҳуриятни эски қопқонга туширишга ва бу билан уни истило қилиб туришни қонунлаштиришга интилиш» деган гапларни ким оқлай олади? Ёки, масалан, Литва учун «иккинчи жаҳон уруши давом этмоқда» деган даъвони-чи? Биз бундай фикрларни оддий фуқаролардан эшитаётганимиз йўқ.

Латвия халқ фронти номидан жумҳурият матбуоти саҳифаларида «тартиб посбонларининг алоҳида кўнгилли қисмларига кирайлик!», «Махфий вазиятдаги фаолият учун халқ фронти тузилмасини тайёрлайлик!» деган даъватлар эшитилмоқда.

Бундай мисолларни келтириш учун узоққа боришнинг ҳожати йўқ. Масалан, шу йилнинг 26 октябрида Зеленоградда сайловчилар билан учрашувда «Йўқолсин қўғирчоқ ССЖИ Олий Кенгаши ва ССЖИ халқ депутатлари съезди» деган даъват эшитилди. Буни қарангки, бундай даъват сўзлари халқ депутати Т. Х. Гдляннинг оғзидан чиқди.

Мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Бу шунчаки сиёсий сафсата эмас! Бу ҳам бизнинг умумий кулфатимизга қўшилган ҳисса — вазиятни издан чиқариш, дўстлик ва яхши қўшничиликка раҳна солишдир. Бундай офатлар натижасида минглаб кишилар ҳалок бўлди ва жароҳатланди. Юз минглаб кишилар қочоқларга айланди. Миллий жиҳатдан кадрларни қонининг «тозалиги»га қараб танлаш сингари муддҳиш иш шаклидан ҳам фойдаланмоқдалар. Бу яқин орада жаҳон тарихида юз берган нималарнидир эслатмаяптими?

Жамият ҳокимият идораларига юксак талаблар қўйишга ҳақлидир. Уларнинг шанига айтилаётган танқид маълум даражада асослидир. Тўғри, сиёсатчилар ва файласуфлар ҳозирча, ким-кимни кўпроқ — ҳокимият одамларнимии ёки одамларнинг ўзи ҳокимиятни бузаяптими, деган саволга аниқ жавоб бермадилар.

Биз биронта ҳам ҳокимият тузилмаси, агар уни жамият қўллаб-қувватламаса ва унга ишонч билдирмаса, унинг сариқчақалик қадри йўқлигини яхши биламиз. Ҳокимиятни меҳнаткашлар қўллаб-қувватлагандагина у самарали, воқеаларга тўғри муносабат билдира оладиган, можароларни устун даражада сиёсий воситалар билан ҳал эта оладиган ҳақиқий ҳокимият бўлиши мумкин. Агар биз зўравонликка дуч келсак-чи? Агар у ёки бу кучлар сўз ва эътиқод ўрнига автоматлар ва террордан фойдалансалар, унда нима қилиш керак? Ахир, ҳар йили халқ депутатларининг номига жисмоний ўч олиш билан дўқ-пўписа қилинган юзлаб маълумотлар тушмоқда-ку!

Агар ҳозир тартиб ўрнатиш юзасидан қатъий ҳаракатларни амалга оширадиган бўлсак, унда олдиндан қон тўкилишига рози бўлишимиз керак, деган хавотирлик билдирилмоқда.

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Наҳотки ҳозир қон тўкилмаётган бўлса? Наҳотки, биз телевизор мурватини бураб ва газеталарни ўқиб, деярли ҳар куни одамлар қурбон бўлаётганлиги, бегуноҳ кишилар, жумладан, хотин-қизлар ва болалар ҳалок бўлаётганлигини билмаётган бўлсак? Ҳеч кимни чўчитмоқчи эмасман. Бироқ Давлат хавфсизлиги қўмитаси шунга аминдирки мамлакатимиздаги вазият бундан кейин ҳам шу тарзда ривожланадиган бўлса, ўз оқибатлари жиҳатидан янада жиддий ва оғир ижтимоий-сиёсий ларзалардан ҳоли бўла олмаймиз. Бунда гап қурбонлар бўлишига йўл қўймаслик тўғрисида бормоқда.

Ҳозирнинг ўзидаёқ мамлакатда 20 дан ортиқ миллатчи сиёсий бирлашма бўлиб, уларнинг таркибида ҳарбийлаштирилган қисмлар ёки қуролланган жангарилар отрядлари бор.

Улар орасида «Украина жумҳурият партияси», «Украина партиялараро ассамблеяси» Латвияда «Картибассарги» (дружиначилар), «Айзсарги» (ҳимоячилар); Эстонияда «Кайтселийт» (ҳимоя уюшмаси); Грузияда «Гўрузин бургутлари уюшмаси»; Арманистонда «Мустақиллик армияси», «Қасоскорлар» ва шу сингари ташкилотлар бор.

26 минг кишидан ортиқ аъзоси бўлган 400 дан кўпроқ қуролли қисм аниқланди. Уларнинг ихтиёрида кўплаб миқдорда қурол-яроғ бор.

Давлат хавфсизлиги идоралари четдан кузатувчи бўлиб турмаяптилар. Масалан, Душанбеда бўлиб ўтган танг вазиятдан бир оз илгарироқ аниқ маълумотлар асосида жумҳуриятлар идораларига огоҳлантирувчи тусдаги жиддий ҳужжатлар юборилган эди. Бироқ зарур чоралар кўрилмади ва оммавий тартибсизликларнинг олдини олишга муваффақ бўлинмади. Қирғизистон билан Тожикистон чегарасида вазият такрорланмасмикин, деган хавотирлик бор.

Депутатлар нима учун ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари таъсирчан чоралар кўрмаяптилар, деган қонуний савол беришлари мумкин. Умумий беқарорлик шароитида улар кўпинча нимадир қилишга ожиз бўлиб қолмоқдалар. Айни пайтда меҳнаткашларнинг манфаатларини ҳимоя қилиши ва авайлаб сақлаши зарур бўлган муассасаларни камситиш ишлари пасаймаяпти. Мен бунда армияни, прокуратура ва давлат хавфсизлиги идораларини, совет милициясини назарда тутаяпман. Зотан, бундай хуружларнинг муаллифлари ўз номларини ҳам, ўз мақсадларини ҳам яширмаяптилар.

Давлат хавфсизлиги идоралари бир томондан, ўринли танқид қилинаётган бўлса, бошқа томондан, асоссиз қўпол хуружларга дуч келмоқда. Бундай идоралар эса ҳар қандай ҳолатда ҳам фақат қонун асосида ҳаракат қилиши керак. Шу боисдан ходимлар шу пайтгача ССЖИ Давлат хавфсизлиги идоралари тўғрисида қонун қабул қилинмаганидан ажабланмоқдалар.

ССЖИ Олий Кенгашининг шу йил 23 ноябрдаги қарори ва иқтисодий бузғунчиликка қарши кураш юзасидан ССЖИ Президентининг кейинги Фармони қандай бажарилаётганлиги хусусида алоҳида айтиш керак бўлади. Давлат хавфсизлиги комитети идоралари ўтган уч ҳафта мобайнида ҳуқуқни муҳофаза қилувчи бошқа идоралар — Ички ишлар вазирлиги, прокуратура, ишчи назорати комитетлари ва ижроия ҳокимият идоралари билан ҳамжиҳатликда халқ истеъмоли молларини сақлаш, ташиш ва сотишда жуда катта ўғирликлар ва суиистеъмоллар, хўжасизлик ва совуққонлик ҳоллари кўпдан-кўп содир этилаётганини фош қилишга муваффақ бўлдилар.

Бундай воқеалар мамлакатнинг кўпгина минтақаларида рўй бераётганлиги аниқланди. Гап нима ҳақда бораётганини аниқроқ тасаввур этиш учун аҳолига сотишга мўлжалланган бир қанча молларни яшириш ва уларни асоссиз равишда омборларда узоқ муддат сақлаш билан боғлиқ аниқланган баъзи мисолларнигина келтириб ўтаман.

— Гўшт: Байкал целлюлоза-қоғоз комбинатининг ишчилар таъминоти бўлимида 500 тонна;

— гўшт консервалари: Ашхободда 441 минг банка, Тираспольда эса 250 минг банка;

гуруч: Турсунзода шаҳрида 1100 тонна;

— чой: Туладаги базаларнинг бирида 300 минг пачка;

— сигарета: Қозонда 40 миллион дона;

тансиқ балиқ маҳсулотлари: Новосибирскда 28 тонна балиқ увилдириғи, 304 тонна барка балиғи;

— Краснодарнинг сабзавот базаларидан бирида 1000 яшчик консерва;

— Саратовда 200 минг банка тансиқ балиқ консервалари, шу жумладан, 50 минг банка Лосось увилдириғи.

Томскда қарийб беш ой мобайнида чет элдан олинган 20 тонна дори-дармон ортилган контейнер бўшатилмаган, унинг ичидаги дори-дармонлар қисман ўғирлаб кетилган. Давлат хавфсизлиги идоралари аралашганидан кейингина контейнер белгиланган ерга олиб келинди.

Кўпинча кишини танг қолдирадиган ҳодисалар рўй беради: бизнинг ходимимиз Ивановодаги балиқ маҳсулотлари омборида пайдо бўлиши биланоқ, шаҳар болалар уйлари ҳамда даволаш муассасаларига бир тоннага яқин увилдириқ шу заҳотиёқ жўнатилди.

Сақлаш муддати тугаган маҳсулотларни нима қилишаётганини ҳали бир аниқлаб кўриш керак бўлади. Улар рўйхатдан чиқарилиб, йўқ қилиб юбориляптими ёки бошқача йўл билан фойдаланиляптими?

Кўриб турибсизки, корчалонлар ва фирибгарлар йўқотадиган нарсалар ҳам бор, айни вақтда тақчилликни сунъий равишда ушлаб туриш учун ҳийла ишлатиш йўллари ҳам бор!

Дўконларнинг пештахталари бўшаб қолган бир вақтда маҳсулотларнинг бузилиб қолиши ва улар ташлаб юборилиши натижасида, фош қилинаётган фактлар асосида аҳолининг қай даражада ғазабланаётганини тушуниш мумкин. Прокуратура идоралари бир қанча ерларда жиноий ишлар қўзғадилар.

Кейинги вақтда Давлат хавфсизлиги комитетининг идоралари молия системамизга жиддий зарар етказиш борасидаги фактларни фош қилишди. Ташқи иқтисодий фаолият амалга оширилаётганида валюта бекордан-бекорга исроф бўлаётгани кузатилмоқда. Айниқса, нефть ва нефть маҳсулотларини чет эл бозорида сотишда бу сезиларли бўлмоқда. Энди мана буларга эътибор беринг: 1989 йилда ўша пайтдаги нархларга нисбатан паст нархда 127 миллион тонна нефть сотилган эди. Бу йил, нарх-наво анча ошган бир вақтда, ана шу кўрсаткич қарийб 101 миллион тонна пасайиб кетди, 1991 йилда ташқи бозорга 61 миллион тонна нефть етказиб бериш режалаштирилмоқда. Бунинг асосий сабаби — нефть қазиб олиш кескин қисқарганлигидадир.

Кооператив, тижорат банклари, шунингдек, вилоят банклари хорижий фуқароларга ресурслар билан таъминланмаган катта миқдордаги пулларга чек бериш одати кенг тарқалмоқда. Тахминий ҳисоб-китобларга қараганда, Швейцариянинг ўзида деярли 12 миллиард сўм пул бор. Вақти келиб ана шу қоғоз пуллар совет бозорида пайдо бўлиши мумкин.

Пул ислоҳотини ўтказиш тўғрисидаги таклифга жуда жиддий эътибор бериш лозим.

Биз ҳали чинакамига бозор муносабатларига ўтганимиз йўқ, унинг остонасида турибмиз, холос. Лекин атрофда нималар бўлаётганига бир қаранг! Иқтисодиётдаги бу вазиятдан текин даромад олишни ёқтирадиган кишилар шу заҳотиёқ фойдаланмоқдалар!

Хўш, нима сабабдан ана шу миллиард-миллиард сўм пуллар виждонли меҳнаткашларнинг чўнтагидан фирибгарларнинг чўнтагига ўтиб қолмоқда? Бугунги кунда қоғоз пулларга эга бўлган товламачилар уни эртага бойликка айлантирадилар. Улар мулкни хусусийлаштиришдан фойдаланиб, эҳтимол, ўзларининг бир неча авлодига етадиган сармоя тўплашаётгандир. Унда меҳнаткашлар оммасига нима қолади?

Биз қандай жамиятга интиляпмиз? Адолатли жамиятгами ёки кучли ҳамда устамон корчалоннинг ҳуқуқи маънавийликнинг мезони бўладиган жамиятгами? Шу ўринда олимларимиз ва амалиётчиларимиздан бозор муносабатларига ўтиш билан боғлиқ муаммоларни жиддий ўрганишларини сўраш керак. Капиталистик бозордаги барча салбий, барча қусурли ҳолатлар ўз-ўзидан наҳотки ҳаётимизга кириб келса? Бир қанча хорижий шерикларимизнинг хатти-ҳаракатлари ҳам мамлакатдаги иқтисодий вазиятни яхшилаш йўлида кўпгина қийинчиликларни келтириб чиқармоқда. Уларнинг бу хатти-ҳаракатлари ўз моҳияти билан иқтисодий бузғунчиликка ўхшаб кетади.

Масалан, Совет Иттифоқи хориждан кўпдан-кўп озиқ-овқат маҳсулотлари харид қилаётганини олайлик. Афсуски, савдодаги барча шерикларимиз ҳам виждонан иш тутмаяптилар. Чунончи, улар бизнинг хўжасизлигимиздан фойдаланиб, ифлос, баъзида эса зарарланган донни, радиактивлик даражаси кучли бўлган ва зарарли кимёвий аралашмалари бўлган маҳсулотларни етказиб беришмоқда. Мавжуд ҳисоб-китобларга қараганда, чет элдан олинаётган ғалланинг 40 фоизга яқини бегона ўтлардан шикастланган, 10 фоизга яқини эса талабга жавоб бермайди. Биз бу маҳсулотларга валюта тўлаяпмиз-ку, ахир!

Хорижий мамлакатлардан олиб келинган саноат ускуналари ё тўла-тўкис эмаслиги ёки маънавий жиҳатдан эскириб қолганлиги маълум бўлган ҳоллар ҳам учрайди. Масалан, Елабуга шаҳрига автомобиль заводи йиғув линиялари учун ишлатиб бўлинган қисмлар Германиядан янги қисмлар сифатида келтирилди. Совет Иттифоқига экологик жиҳатдан ифлос ускуналарни етказиб бериш ҳоллари ҳам кузатилмоқда.

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари бу муаммоларни совет кишиларининг фаол ёрдамисиз ҳал этишлари мумкин, деб ўйлаш хато бўлур эди. Турли даражалардаги кўпгина Советлар иқтисодий бузғунчиликка қарши курашга киришганликларини ижобий баҳолашни хоҳлардик. Адолат юзасидан шуни таъкидлаш керакки, бу ишда КПСС, партия Марказий Қўмитасидан тортиб унинг жойлардаги ячейкаларигача фаол қатнашмоқда. Биз хўжасизликни келтириб чиқарувчи сабабларни, иқтисодий бузғунчиликни, уюшган жиноятчиликни тугатишни асосий вазифамиз деб биламиз.

Мамлакатдаги танг ҳолатлар кўп жиҳатдан илгари бевосита ва билвосита амал қилган ҳамда кенг ва чуқур тусдаги алоқаларнинг бузилиши натижасида рўй бераяпти. Бундай шароитда мамлакатнинг иқтисодий турмушида бой берилган алоқаларни аввалги тарзда тикламасдан иложимиз йўқ, бу эса Президентнинг тегишли Фармонида ҳам назарда тутилади. Бу бозор йўлидаги вақтинчалик, лекин муқаррар амалга оширилиши керак бўлган тадбирдир.

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари яқин кунларда Иттифоқ Президентининг жиноятчилик ҳаракатларига қарши курашни тартибга келтирадиган қўшимча ҳуқуқий нормалар акс этган Фармони чиқарилишига умид қиладилар.

Чекистлик фаолияти воситалари ёрдамида истеъмол бозоридаги аҳволни соғломлаштиришга, таъминотда ва юкларни ташишда тартиб ўрнатишга кўмаклашиш учун қўлимиздан келган барча ишларни қилишга интиляпмиз. Бир қанча минтақаларни таъминлашдаги номутаносиблик, айрим шахсларнинг сунъий равишда тақчиллик келтириб чиқаришга ва чайқовчилик асосида мол-дунё орттиришга уринишлари, транспортда юк ташиш ва таъминотни ташкил этишдаги жиддий ўпирилишлар — буларнинг ҳаммаси текинхўрларнинг хаста иқтисодиётимиздан фойдаланиб қолишларига имкон бермоқда. Юқорида қайд қилинган бир дунё қусурларимиз умумлаштирилган «бузғунчилик» атамаси кимларнингдир тарихимизнинг энг аянчли саҳифаларига қайтишга уринаётганини ва янги қатағонлар бошланишига турткн бермоқчи бўлганлигини билдирмайди. Гап бунда эмас, балки иқтисодий соҳада қатъий ҳуқуқ-тартиботни ўрнатиш зарурлиги тўғрисида бормоқда. Бизга ҳозирча худди ана шу нарса етишмаяпти.

Брюссель шаҳрида НАТО кенгашининг яқинда бўлган сессиясида сўзга чиққан АҚШ давлат котиби Бейкер «Ҳозир совет раҳбарияти учун қисқа муддатда ҳал қилинадиган масала ислоҳот муваффақиятли тугайдими ёки йўқми деган масала эмас, балки қандай қилиб бошбошдоқлик ва тартибсизликка йўл қўймасликдир»,— дегани диққатга сазовордир.

Халқимизнинг сиёсий иродаси ва жуда катта ақл-зиё имкониятлари мамлакатни тангликдан олиб чиқишнинг ўта мураккаб муаммоларини ҳал этишга иложи борича кўпроқ жалб этилиши керак. Бироқ, айни вақтда интизом ва ҳуқуқ-тартибот бўлмаса, ҳеч нарса қила олмаслигимизни алоҳида таъкидлашни хоҳлардим. Уларсиз иқтисодиётимизни барқарорлаштириш, бозорга ўтиш мумкин эмас. Агар кимлардир демократияни хоҳлаган ишни қилиш мумкин бўлган мавҳум бир нарса деб тушунаётган бўлсалар, зўравонлик ва шафқатсизликни фақат насиҳат йўли билангина тўхтатишга уринаётган бўлсалар ва бизда қатъийлик ҳамда собитқадамлик йўқлиги сабабли ҳар бир инсон жабрланадиган бўлса, бундай демократиянинг нархи бир пулга қимматдир.

Бузилган жамиятимиз ҳозир ҳар қачонгидан кўра турли сиёсий кучларнинг тотувлигига муҳтождир. Бу ўринда мен бир қанча халқ депутатларининг нутқларида жамиятимизда тинчлик ва осойишталик зарурлиги тўғрисида айтилган амалий мулоҳазаларни қўллаб-қувватламаслигим мумкин эмас.

Ўтган йилларда жуда катта ижобий ва салбий тажриба тўпланди. Биз демократия ва ошкораликнинг кучини, унинг катта имкониятларини билиб олдик. Улар бизнинг ҳаётимизга кириб келди ва совет кишилари улардан воз кечмайдилар. Лекин биз демократия ва ошкоралик шароитида яшашга ҳали ўрганишимиз керак.

ССЖИ халқ депутати Ролан Биковнинг ҳозир биз учун барча қадриятлар ичида энг асосийси инсон, унинг ҳуқуқлари ва шахсий қадр-қимматидир, деган фикрига тўла қўшиламан. Қолган ҳамма нарса ана шунга бўйсуниши керак, деб қўшимча қилишни истардим. Инсон ўзини ҳамма ерда жамиятнинг тўла ҳуқуқли ва ҳурматли аъзоси деб ҳис қилиши керак. Агар совет фуқароси ўз Ватанида, қаерда бўлишидан қатъи назар, ўзини қувғин ҳис этса, камситишлар ва таҳқирлашларга дучор бўлса, унда бошқа ҳеч нарса жамиятимизни соғлом қила олмайди. Бу нарсаларни биз тушунимиз қанчалар муҳим, уни рўёбга чиқариш эса янада муҳимроқдир!

Сўзимнинг охирида шуларни айтмоқчиман: ҳаммамизга жуда оғир, чунки фавқулодда шароитда яшаб ишлаяпмиз. Асаблар таранг ва зиммамизга катта масъулият юкланган. Мураккаб давр мураккаб муаммоларни ҳам келтириб чиқаради, уларнинг кўпчилигида тайёр андозалар ва жавоблар ҳам йўқ. Бинобарин, бундан кейин ҳам янгиланиш ва тараққиёт йўлидан ишонч билан қадам ташлаш учун чидашдан бошқа иложимиз йўқ. Ҳозир кемамизга, унинг капитанига ва командасига оғир. Ҳар биримиз сафда бўлишимиз керак, чунки бу кема—буюк Совет Иттифоқи ва бизнинг ундан қимматроқ нарсамиз йўқ. Ҳар бир одам совет кишиларининг ҳозирги авлоди олдидагина эмас, айни вақтда бизгача бўлган ва келгусида қўлимиздан эстафетани қабул қилиб оладиганлар олдида ҳам ўз масъулиятини ҳис қилмоғи даркор.

БУТУН ҲОКИМИЯТ—ҚОНУНГА!

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Депутат Қонун лойиҳасига таклиф этилган асосий ўзгартишларга умуман қўшилди.

Удмуртия делегацияси номидан сўзга чиққан депутат, Сарапул радио заводи бош технологининг ўринбосари **А. З. Ястребов** бундан уч ой муқаддам қабул қилинган жумҳурият мустақиллигини эълон қилиш тўғрисидаги ҳужжатдан олган таассуротларини ўртоқлашди. Менинг миллатим — рус, чинакам мустақиллик олган туб аҳолидан, Удмуртиянинг бутун халқидан фахрланаман, деди у.

Депутат бўлажак шартноманинг тўла ҳуқуқли субъектлари — мухтор жумҳуриятларгина бутун иттифоқни мустаҳкамлашга ёрдам берадилар, деди.

Шу билан ССЖИ Конституциясига тузатишлар киритиш тўғрисидаги масаланинг муҳокамаси тугалланди.

Кечқурунги мажлисда **Д. Худоназаров** раислик қилди.

Яқиндагина ССЖИ Конституциясига ўзгартишлар киритиш тўғрисидаги масала юзасидан маъруза қилган **А. И. Лукьянов** депутатларнинг саволларига жавоб қайтарди.

Шундан сўнг съезд кун тартибидаги кейинги масалани — умумхалқ овоз беришини ўтказиш тартиби (ССЖИ референдуми) тўғрисидаги қонун лойиҳасини муҳокама қилишга киришди.

ССЖИ Олий Кенгаши қонунчилик комитетининг раиси **Ю. Х. Кальмиков** маъруза қилди.

Маърузадан сўнг мунозара ўтказиш режалаштирилганди, лекин мунозара табиий тус олмади. Одатда сўзга чиқишни хоҳлайдиганларнинг кети узилмасди. Бу гал эса депутатлар сўзга чиқиш ҳақидаги илтимосларидан воз кечганликлари сабабли раислик қилувчи дастлабки рўйхатдаги номларни бирма-бир ўчира бошлади ва ниҳоят, ССЖИ Олий Кенгашининг ошкоралик, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва мурожаатлари масалалари қўмитасининг котиби **Ю. Ю. Соколовага** сўз берди. У шуларни таъкидлади: Биз муҳокама қилаётган қонун кўпгина халқларнинг ўз турмуши долзарб муаммоларини биргаликда ҳал этиш анъанасини ривожлантира бориб, бизнинг зиммамизга жамиятимиз «ҳа» ёки «йўқ», «тарафдорман» ёки «қаршиман», «розиман» ёки «рози эмасман», дея қисқагина жавоб бериши керак бўлган саволлар устида ўйлаш мажбуриятини юклайди.

Депутат референдум «тарихий маънодаги» воқеа эканлигини айтиб, уни ўтказиш имкониятини тезлаштириш зарур деган фикрни билдирди. Чунки лойиҳада референдумни қонун қабул қилингач икки ойдан сўнг ўтказиш мумкинлиги айтилади. Референдум мамлакат учун ҳал қилувчи аҳамиятга молик муаммоларни бартараф этишда халқни бирлаштирувчи куч бўлиши керак.

Мураккаб миллатлараро муносабатларга эга бўлган жумҳуриятимиз учун референдум муаммоси муҳим масала ҳисобланади, деб таъкидлади «Эстонсланец» ишлаб чиқариш бирлашмаси «Нарва» конининг одимловчи экскаватор машинисти **Т. К. Пупкевич.** Минтақада икки йилдан кўпроқ вақтдан бери референдум ҳақида гап бўлаяпти. У иттифоқдош жумҳуриятларнинг ҳудудларида жам бўлиб яшаётган элатлар масаласи ҳалигача ишлаб чиқилмаганлигини ва назарий жиҳатдан ўрганилмаганлигини уқтирди. Бундай минтақалар урушдан кейинги даврда юзага келди. Нотиқнинг фикрига кўра, жумҳуриятдаги мавжуд муаммолар мураккаб бўлиб, уларни бирданига ҳал этиш қийин, шу сабабли ССЖИдан чиқиш тўғрисидаги масалани ҳал этишда референдум айниқса муҳимдир.

Микрофон ёнида туриб сўз олган депутат **А. Т. Круглов** қонун лойиҳасини асос учун қабул қилиш зарурлигини айтди, шундан кейин эса агар аниқ-равшан таклифлар бўлса уларни муҳокама этиш ва умуман қабул қилиш керак, деган фикрни билдирди. Депутат **В. И. Клоков** унинг фикрига қўшилмади. Бу масалани шунчаки жўн ва тез ёпиб қўя қолиш жиддий эмас, деди у ва айни вақтда ҳужжатга қонун чиқарувчиларнинг ҳуқуқлари ҳақидагина эмас, сайловчиларнинг мажбуриятлари ҳақидаги масалани ҳам киритиш зарурлигини айтди. Ёш депутатлар гуруҳи номидан сўзга чиққан **С. Н. Звонов** ушбу қонунга нафақат ҳуқуқий нуқтаи назардан, айни вақтда асосан сиёсий нуқтаи назардан — бу марказ билан жумҳуриятлар ўртасидаги ўзаро муносабатларни, умуман мамлакатдаги ижтимоий-иқтисодий вазиятни яхшилашга олиб келиши мумкинми, деган нуқтаи назардан қараш кераклигини айтди.

Съезд масалани муҳокама қилиб бўлди.

ССЖИда референдум ўтказиш тартиби тўғрисида ССЖИ Олий Кенгаши тақдим этган қонун лойиҳаси кўпчилик овоз билан асос учун қабул қилинди.

Кечқурунги мажлисда ер ислоҳотига ва Форс кўрфазидаги аҳволга доир ҳужжатларнинг лойиҳаларини амалий тартибда кўриб чиқиш режалаштирилганди. Фикрлашиш чоғида котибият депутатлар яқинда таклиф этган бир қанча мулоҳазалар ва таклифларни ҳисобга олмаганлиги маълум бўлди. Бунинг устига депутат **В. И. Алкснис** Форс кўрфазидаги аҳвол тўғрисида муқобил ҳужжат лойиҳасини тақдим этди. Шу муносабат билан ҳужжатларни кўриб чиқиш кечиктирилди.

Съезд котибияти раҳбари **А. П. Яненко** котибият шаънига айтилган танқидга қарши қатъий эътироз билдирди. У депутатларнинг бирорта мулоҳазаси ва таклифи эътибордан четда қолмаётганлигини айтди.

Мажлис охирида «Турли масалалар» бўлимида турли мавзулар тилга олинди.

Латвия раҳбарлари номига бир гуруҳ депутатлар сўров йўллашди, уни **Б. И. Каторгин** ўқиб берди. Унда туб ерли бўлмаган аҳолига ва ҳарбий хизматчиларга нисбатан жумҳуриятда фуқаролик ҳуқуқлари бузилаётганлиги тўғрисида гап боради. Сўров овозга қўйилганидан сўнг қабул қилинди.

(ТАСС).

ССЖИда УМУМХАЛҚ ОВОЗ БЕРИШИ (РЕФЕРЕНДУМ) ЎТКАЗИШ ТАРТИБИ ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

ССЖИ халқ депутатларининг IV Съездида Ю. Х. КАЛМИКОВ маърузаси

Ҳурматли ўртоқлар!

Сиёсий ислоҳотнинг бундан буёнги ривожланиши биз ўтиш босқичида социалистик ўзини ўзи бошқарув ва халқ ҳокимиятининг барча шаклларидан, хусусан, референдум сингари шаклидан ҳам фойдаланишимизни тақозо этади.

Европанинг барча мамлакатларида кенг фойдаланилаётган референдум анча чуқур мазмунга эга. У Рим жумҳурияти плебисцитларига, Псков, Новгород, Киев вече йиғилишларига бориб тақалади. Уларда умумий овоз бериш йўли билан энг муҳим муаммолар юзасидан ўрта асрларда пайдо бўлган бирмунча замонавий шаклларда қарорлар қабул қилинган. Референдум илк бор 1449 йилда Швейцарияда ана шу жумҳуриятнинг молиявий аҳволи тўғрисидаги масалани ҳал этиш чоғида ўтказилган эди. Кейинчалик референдумлар Европа мамлакатлари учун кенг ёйилган тадбир бўлиб қолди.

Сизларга маълумки, референдум йўли билан ғоят хилма-хил муаммолар — мураккаб ва ўртача мураккабликдаги, баъзан эса шунчаки майда масалалар ҳал этилади. Мураккаб муаммоларни олиб кўрайлик. 1946 йилда Италияда давлат тузуми тўғрисидаги масалани ҳал этиш учун референдумлар ўтказилган эди. 1974 йилда референдум йўли билан Грецияда монархия режимини сақлаб қолиш ёки бошқарувнинг республика шаклига ўтиш тўғрисидаги масала ҳал этилган эди. Бу ғоят жиддий масала. Бироқ, Францияда, Европадаги бошқа бир қанча мамлакатларда Президентни қандай сайлаш — бевосита овоз бериш йўли билан ёки ваколатли идоралар орқали сайлаш тўғрисидаги масала ҳал этилиб келинган.

Қарийб барча мамлакатларда Европа иқтисодий ҳамжамиятига кириш ёки кирмаслик тўғрисидаги масала фақат референдум орқали ҳал этилган. Кўпгина мамлакатларда атом электр станцияларининг тақдири референдум йўли билан ҳал этилади. Чунончи, 1980 йилда Швецияда референдум асосида атом электр станциялари қурилишини чеклашга қаратилган йўл ўтказила бошланди, Америка Қўшма Штатларининг айрим штатларида ҳатто автомобилларда хавфсизлик камарларини қўллаш ёки қўлланмаслик тўғрисидаги масала ҳам референдум йўли билан ҳал этилади.

Шунга қарамай, ҳамма мамлакатларда ва ҳатто ривожланган барча мамлакатларда референдумдан фойдаланилаяпти, деб бўлмайди. Америка Қўшма Штатлари, Япония, ГФЖда ва менимча, Буюк Британияда бундай қонун йўқ ва референдумлар федерал даражада ўтказилмайди. Бунинг устига, ана шу мамлакатларда ҳуқуқшунослар, файласуфлар, сиёсатчилар ана шу тадбирга ишончсизлик билан муносабат билдирмоқдалар. Улар референдумларни инсоният аллақачон бошдан кечирган ижтимоий муносабатларнинг содда шакли деб ҳисобламоқдалар. Буюк Британиянинг таниқли давлатшуносларидан бири тўғридан-тўғри шундай дейди: «Парламент ҳокимиятини халқ ҳокимияти билан алмаштириш — мамлакатни бошқаришни ақл-идрок қўлидан жаҳолат қўлига топшириш демакдир». Кўриб турибсизларки, ушбу масала хусусида ғоят хилма-хил нуқтаи назарлар бор.

Ҳозирги ҳукмдорлар, сафсатабозлар референдум ёрдамида ўзларининг ғаразли муаммоларини ҳал этиб келганлар. Бир вақтлар Наполеон жамоатчилик фикридан фойдаланиб, бошқарувнинг республика шаклидан империя шаклига ўтишга муваффақ бўлган, Гитлер эса ўз ваколатларига канцлер ва президент ваколатларини бирлаштирган. 1980 йилда Пиночет мажбурий референдум ёрдамида яна тўққиз йил муддатга президент бўлган. Ана шундай воқеалар ҳам бўлган.

Шунга қарамай, референдум халқ чинакам хоҳиш-иродасининг энг аниқ-равшан ифодасидир. Бу бевосита халқ ҳокимияти воситаси, халқ хоҳиш-иродасини амалга ошириш шаклларидан биридир. Шунинг учун биз жамиятимиз ривожининг ҳозирги босқичида ваколатли шаклларни бевосита демократия шакллари билан баббаравар узвий қўшиб олиб бориш керак, деб ҳисоблаймиз. Бунинг устига, жадал ривожланаётган, мураккаб жамиятимизда халқнинг чинакам фикрини ҳисобга олмай ҳал этиб бўлмайдиган масалалар юзага келди.

Шунинг учун биз бундай қонун зарур, деган хулосага келдик. Илк бор референдум тўғрисида 1936 йилги ССЖИ Конституциясида эслатиб ўтилган эди. Конституцияда ССЖИ Олий Кенгаши Раёсати агар зарур бўлиб қолса, умумхалқ овоз беришини тайёрлаши мумкинлиги ҳақида гапирилган. Шундан кейин 1977 йилги Конституциянинг 5-моддасида шу ҳақда эслатиб ўтилган. Бу ерда давлат ва жамоат турмушининг энг муҳим масалалари референдум ёрдамида ҳал этилиши мумкин, дейилган. Бироқ мамлакатимизда бирорта ҳам референдум ўтказилмаган, шунинг учун ҳам тегишли қонун, референдум натижаларини, узил-кесил хулосаларини аниқлаш усуллари йўқ.

Шу сабабли мен юқорида гапириб ўтган барча фикрлар эндиликда ССЖИ Олий Кенгашининг қонунчилик, қонунийлик ва ҳуқуқтартибот масалалари қўмитаси Олий Кенгашининг деярли барча қўмиталари ва комиссиялари, жуда кўп халқ депутатлари, олимлар, ҳуқуқшунослар, социологлар иштирокида тайёрлаган қонун лойиҳасида ўз аксини топган.

Қонун ўз-ўзидан ғоят лўнда қилиб ифодаланган. Унда атиги 30 та модда ва тўртта боб бор. Мана шу қонун лойиҳасига батафсил тавфсиф бериб ўтирмайман, унинг фақат энг муҳим, асосий қоидаларига тўхталаман.

Мен айтмоқчи бўлган биринчи ва асосий қоида қонун лойиҳасининг 1-моддасида берилган. Бу ерда референдум тушунчаси ССЖИ фуқаролари умумхалқ овоз бериши йўли билан ССЖИ қонунларини ва муҳим аҳамиятга молик бошқа қарорларни қабул қилиши воситаси сифатида изоҳлаб берилади. Агар бу тушунчани кенгайтириб берадиган бўлсак, референдум — жамият олдида турган энг муҳим масалалар юзасидан бевосита халқнинг қонун қабул қилиши ва бошқа қарорларни таклиф этиши воситасидир. Бу тўғридан-тўғри ёки бевосита демократия деб аталаётган жиҳатдир.

Ушбу моддада референдум чегаралари белгилаб бериладн. Бу референдум Иттифоқ шартномаси ёки ССЖИ Конституцияси Иттифоқ ваколатига ўтказган у ёки бу масалалар юзасидангина ўтказилиши мумкинлигини билдиради. Иттифоқ шартномаси ҳам, мамлакат Конституцияси ҳам бўлса, биз ҳар иккаласига мурожаат қиламиз. Агар ўз ичига Иттифоқ шартномасини олган ССЖИ Конституциясигина бўлса, унда ССЖИ Конституцияси бу масалани ҳал этади.

Референдумлар мажбурий ва маслаҳат референдумларига бўлинади. Мажбурий референдум ўтказилгандан кейин у ҳуқуқий кучга эга бўлиб, шу заҳотиёқ кучга киритилади ва бутун мамлакат ҳудудида амал қилади. Мажбурий референдум ана шундан иборат. Маслаҳат референдуми — қандайдир қонун ёки қандайдир муҳим қарор қабул қилиниши чоғида ҳокимият ва бошқарув идоралари ҳисобга оладиган жамоатчилик фикрини аниқлашдир.

Ўз навбатида мажбурий референдум тушунчаси яна бир маънога эга. Унда айрим лойиҳалар албатта фақат референдум йўли билан қабул қилиниши айтилади. Литва жумҳурияти референдум тўғрисидаги қонун (ўз вақтида қабул қилинган яхши қонун) қабул қилди. Россияда референдум тўғрисидаги қонун бор, бу ҳам яхши қонун. Литва қонунида фақат референдум йўли билан Конституция қабул қилинади, халқнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш тўғрисидаги, халқаро шартномаларни тасдиқлаш ва бекор қилиш тўғрисидаги масала ҳал этилади, дейилади. Яъни ҳокимиятнинг ваколатли идоралари референдум ўтказилмай туриб, бу масалаларни ҳал эта олмайдилар. Бу референдум мажбурийлигини кўрсатувчи яна бир тушунчадир. Бизда бундай эмас.

Қонун лойиҳасида алоҳида муҳим аҳамиятга эга бўлган исталган масалани ваколатли давлат идоралари ўртага қўйса, ана шу масала референдумга тақдим этилиши мумкинлиги айтилади. Янги қонун қабул қилиниши; эски қонун ўзгартирилиши ёки бекор қилиниши; қабул қилинадиган қонуннинг мазмунини олдиндан аниқлаб берадиган қарорлар қабул этилиши; ниҳоят, халқ фикрини, жамоатчилик фикрини аниқлаш референдум ўтказилиши учун асос бўлиши мумкин (шу тариқа бизда маслаҳат референдумига ҳам асос солинди).

Айрим ҳолатларда — бу ҳақда қонун лойиҳасининг 4-моддасида гапирилган — референдум умуман ўтказилиши мумкин эмас. Бу қоида ҳар томонлама аҳамиятга молик бўлиб, у бошқа мамлакатларнинг референдум ўтказилмайдиган масалалар рўйхати бўлган барча қонун ҳужжатларида қўлланилади. Биз ана шу рўйхатга, масалан, қуйидаги масалаларни: Иттифоқ ва жумҳуриятлар чегараларини ўзгартириш, Иттифоқ ва жумҳуриятлар мақомини ўзгартириш, съезд ва Олий Кенгаш томонидан сайланадиган шахсларни бир жойдан бошқа жойга ўтказиш тўғрисидаги масалани, уруш ва тинчлик масалаларини ҳамда қонун лойиҳасининг 4-моддасида кўришингиз мумкин бўлган бошқа айрим масалаларни ана шу рўйхатга киритдик. Шундай қилиб, бошқа ваколатли идоралар референдумга тақдим этмайдиган, албатта кўриб чиқадиган масалалар ана шу рўйхатга киритилади.

Ташаббус тўғрисидаги, ташаббус кўрсатиш ҳуқуқи ҳақидаги ва референдум тайёрлайдиган идоралар тўғрисидаги масала ғоят муҳим масаладир. Бу масала турли мамлакатларда ва турли жумҳуриятларда турлича ҳал этилади.Ташаббус ҳуқуқини биз фуқароларга, халқ депутатлари съездига, ССЖИ Олий Кенгашига, унинг палаталарига, Президентга ҳамда жумҳуриятлар давлат ҳокимияти олий органларига берамиз.

Бу муаммо хусусида кўпгина хилма-хил таклифлар айтилди. Хусусан, 100 ёки 200 кишидан иборат депутатлар гуруҳига ана шундай ҳуқуқ бериш таклиф қилинди. Биз бу мулоҳазаларни турли сабабларга кўра рад этдик, чунки бусиз ҳам ташаббускорлар рўйхати жуда кўпайиб кетди. Фақат икки орган: ССЖИ халқ депутатлари съезди ва ССЖИ Олий Кенгаши референдум ўтказишни тайинлаш ҳуқуқига эга. Бунинг устига у ёки бу масалалар фақат съезд ваколатига тааллуқли бўлса, шу масалалар хусусида референдумни фақат ССЖИ халқ депутатлари съезди тайинлайди.

Шуни айтишим керакки, фуқаролар референдум ўтказиш ташаббускори бўлиб чиққанда алоҳида тартиб кўзда тутилади. Бу масала энг мураккаб ва жуда қизиқарли масала бўлиб чиқди. Биз қонун лойиҳасида камида 100 кишидан иборат фуқаролар гуруҳи референдум ўтказиш ташаббускорлари бўлишлари мумкин ва улар референдум ўтказувчи Марказий комиссияда рўйхатга олиниши лозим, деган қоидани кўзда тутдик. Улар рўйхатга барча маълумотларни қўшиб, референдум ўтказиш формуласини таклиф этадилар. Бу ҳужжатлар рўйхатга олинади ва ташаббускорларга гувоҳнома берилади. Шундан сўнг уларга имзо варақалари топширилади. Улар референдум ўтказиш ҳуқуқини қўлга киритиш учун 2 миллион сайловчи овозини тўплашлари лозим бўлади.

Бу ерда шундан кейинги тартиб жараёнлари ҳақида гапириб ўтирилмайди. Тўпланган ана шу 2 миллион имзо Марказий комиссияга топширилади, Марказий комиссия якунловчи протокол тайёрлайди. Буларнинг ҳаммаси ССЖИ Олий Кенгашига ёки ССЖИ халқ депутатлари съездига топширилади, ўз навбатида улар қуйидаги қарорлардан бирини қабул қилади: референдум ўтказиш вақтини белгилайди ёки референдум ўтказиш йўли билан қабул қилинмоқчи бўлган қонун қабул қилингани ҳақида қарор чиқаради, яъни ушбу тартиб авж олдирилмайди, масала долзарб деб топилади ва ваколатли органлар даражасида ҳал қилинади, ниҳоят учинчи қарор — съезд ёки Олий Кенгаш амалдаги қонун бузилганлигини кўрсатиб, референдум ўтказиш тўғрисидаги таклифни рад этиши мумкин. Агар референдум ўтказиш тайинланган бўлса, бундай ҳолларда референдум қарори мажбурий бўлиб, у қонуний кучга эга бўлади ҳамда бутун ССЖИ ҳудудида амал қилади.

Ниҳоят сўнггиси. Референдум ўтказиш оқибатларидан турлича суиистеъмол қилиш мумкинлиги муносабати билан биз «қонунни бузганлик учун жавобгарлик ҳақида» 30-моддани киритдик. Кўпгина ўртоқлар бу моддани жумҳурият қонунида кўзда тутилган жазо чоралари қўлланилади, деб белгилаб қўйишни таклиф этдилар. Лекин биз бу—Иттифоқ қонуни, у ёки бу жумҳурият унга қандай муносабатда бўлиши номаълум, бинобарин жумҳуриятда кўзда тутилган жазо қонунни бузиш даражасига мос келармикан, деган хулосага келдик. Шунинг учун ҳам 30-моддада жиноий жавобгарликдан маъмурий жавобгарликкача озодликдан маҳрум этишдан тортиб 5 минг сўмгача жарима ундиришгача барча жавобгарлик чораларини баён қилдик.

Пировардида шуни айтмоқчиманки, бу қонун жуда мураккаб бўлиб, уни муҳокама қилиш чоғида бир қанча мураккаб муаммолар вужудга келди. Шулардан фақат иккитасига тўхталиб ўтаман.

Олий Кенгаш сессиясида муҳокама қилиш чоғида ва ундан кейин съездга, Олий Кенгашга, Президентга, ҳукуматга ишончсизлик билдириш тўғрисидаги масалани референдумга қўйиш тўғрисида бизга таклифлар тушди.

Дастлабки муҳокамада ҳам, қонун лойиҳасини тайёрлашнинг ҳозирги босқичида ҳам биз бундай қилмаслик керак, деб ҳисоблаймиз. Шунинг учунки, биринчидан, жаҳон тажрибасида бундай тартиб йўқ, иккинчидан, Конституциямизда Президентни ҳам, ҳукуматни ҳам, ҳатто Олий Кенгашни ҳам четлаштириш воситаси мавжуд, палаталар ўртасида келишмовчилик чиқса, уларни четлаштириш ва Олий Кенгашни қайтадан сайлаш мумкин бўлади.

Энди иккинчи муаммо. Қонунимиз умумхалқ овозига қўйиш қонуни деб аталади. Сўнгги пайтда биз Иттифоқ қонунида ҳудудий референдум тўғрисидаги моддани кўзда тутиш лозим, чунки шундай вазиятлар бўладики, қандайдир ҳудудда умуман Иттифоқ манфаатлари кўтариб чиқилади: масалан, мазкур ҳудуд орқали газ қувури, бошқа қувур ўтказиш, темир йўл ётқизиш, ҳарбий иншоот қуриш ёки уларни ўтказмаслик ва қурмаслик масаласи кўтарилади, деган хулосага келдик.

Пировардида биз шундай хулоса чиқардикки, агар гап Иттифоқ манфаатлари тўғрисида борадиган бўлса, ҳудудий референдум ўтказишни кўзда тутиш лозим.

Коммунист шаъни

СОДИҚ КИШИ САОДАТ ТОПУР

1941 йилнинг кузи... Ўшанда Раҳматилла эндигина йигирма бир ёшга кирган эди. Кўп қатори у ҳам фронтга — Ватан ҳимоясига отланди. Сталинград остоналаридаги жангларда иштирок этди.

— Ватан, дўстлик тушунчаларини илк бор ўшанда туйгандим,— дея эслайди Раҳматилла Холиқов. — 1942 йил август ойида Коммунистик партия сафига кириш истагини билдириб бошланғич партия ташкилотига ариза бердим. Минг афсуски, ўшандаги ниятим амалга ошмади. Уруш урушлигини қилди. Оғир яраланиб госпиталга тушиб қолдим. 1943 йили эса мени жангга яроқсиз деб топдилар. Қуролдош дўстларимнинг кўпи билан хайрлашолмай Ўзбекистонга қайтдим. Болалигим ўтган қишлоқлар ҳувиллаб ётар, фронт ортида ҳам кишиларимиз ғалаба учун меҳнат қилишарди. Яраланганим учун ҳам енгилроқ иш таклиф қилишди.

Мана, район молия бўлимида оддий ходим бўлиб иш бошлаганимга ҳам қирқ йилча бўлибди. Кейинроқ — 1960 йили Тошкент молия ва иқтисод институтида таҳсил кўрдим. 1948 йилдан буён ўз соҳамда узлуксиз ишлаяпман...

Ҳа, чиндан ҳам кекса коммунист Раҳматилла Холиқов ҳикоялари оғир

кунларни ёдга солади. У ўсмирлик йилларини эсларкан, чуқур ўйга толди:

— Ўн беш ёшимда онамиз қазо қилдилар. 1936 йил эди ўшанда. Оила тебратиш ташвиши менинг гарданимга тушди. Бахтимга ҳамқишлоқларим, маҳалла-кўй мадад берди. Димитров (ҳозирги Куйбишев) номли жамоа хўжалигида колхозчи бўлиб ишладим. Нон топиб, оила боқдим. Ўшанда одамларнинг самимий меҳр-мурувватидан баҳраманд бўлганим хотирамда бир умрга муҳрланиб қолганди. Камбағалу етим-есирнинг бошини силаш одатий фазилат саналарди. Аммо бугунга келиб ана шу инсоний туйғулар тақчилликка юз тутаётганидан юрагинг эзилади. Беихтиёр ўтмишни бугунги кун билан қиёслашга тушасан. Гоҳида инсоф, адолат тушунчалари гўё унутилаётгандек туюлади. Ноумид шайтон, дейдилар. Мана, жумҳуриятимиз раҳбарияти сиёсий ҳам иқтисодий мустақиллик йўлини тутмоқда. Бундан қувонмоқ керак, албатта. Оқибатда миллий урф-одатлар қайта тикланаётир. Динимизга муносабат ўзгарди. Худога шукр, деймиз. Фарзандлар — келажагимиз фаровон кунларда ҳаёт кечиришларига ишонгим келади.

Раҳматилла Холиқов кўксидаги орден ва медаллар унинг босиб ўтган оғир ва сермазмун ҳаёт йўлини изоҳлаётгандек туюлади. Бугун у нафақа ёшида. Лекин ҳамон ўзининг севимли соҳасида фаолият юритаётир. Бир неча йилдирки, Тошлоқ район молия бўлими бошлиғи лавозимида ишламоқда. Шу даврлар мобайнида ўнлаб шогирдлар тайёрлади. Уларга билим, малака, ҳаёт тажрибасини ўргатди. Соҳанинг тўғрисўз ва ҳалол кишилари бўлиб етишишида ўз ўгитларини аямади. Бир неча йилдирки, бўлим вилоят, жумҳурият ҳамда Иттифоқда таъсис этилган турли совринларга сазовор бўлди. Мусобақа ғолиблари сифатида тилга олинди. Буларда албатта кекса мураббий, коммунист Р. Холиқовнинг хизмати каттадир.

Р. Холиқов талабчан раҳбаргина эмас, балки меҳрибон оила бошлиғи ҳамдир. У беш фарзандини халқ ва жамиятнинг инсофли, диёнатли ўғил-қизлари этиб тарбиялади. Билимли, малакали мутахассислар бўлиб етишишига ҳисса қўшди. Бугун эса унинг кўз ўнгида янги авлод улғаймоқда.

— 20 нафардан зиёд набирам бор, — дейди Р. Холиқов қувониб. — Улар бизнинг ҳам қувончимиз, ҳам ёқимли ташвишимиздир.

Биз суҳбатдошимиздан фахрия коммунист сифатидаги фикр-ўйлари билан ўртоқлашишни сўраганимизда, у чуқур хаёлга толди:

— Чиндан ҳам бугун кекса коммунистларимиз бошига ташвиш тушгани рост. Коммунист номини булғаб, шахсий манфаатини устун қўйган айрим кимсалар партия шаънига доғ туширдилар. Бундай ҳақиқатдан кўз юмиб бўлмайди. Бироқ партия билетларини топшираётган бошқаю, содиқ коммунистлар бошқа. Буни фарқлай билиш лозим. Биз ҳеч қачон биринчи тоифадагиларни кечирмаслигимиз керак. Ошкоралик сиёсати туфайли замона, унинг талаблари ўзгарди. Ҳаётга янгича назар пайдо бўлди. Бутун жумҳуриятда бўлаётганидек, кўпмиллатли ва айни пайтда иноқ турмуш кечирилаётган районимизда ҳам бир қатор хайрли ишлар амалга оширилмоқда. Ҳалол ва маънавий бой коммунистлар сафи кенгаётир. Яқинда районимизга янги раҳбарият сайланди. Улар Ўзбекистон ССЖ халқ депутатлари, ноҳия, вилоят Кенгашларига сайланган халқ вакиллари билан хайрли ишларга қўл урмоқдалар. Ҳалол ва одил ҳаракатлар амалга ошмоқда. Юз минг кишилик аҳоли қатори биз, кекса авлод вакиллари ҳам бундан мамнунмиз. Ўйлайманки, ишлар шу йўсинда бораверса, иқтисодий тангликдан ҳам, оғир шароитдан ҳам қутиламиз. Фақатгина янгича ҳаракатларни бўғмаслик керак. Ёшларга, иқтидорли ходимларга кенг йўл очиш бугунги куннинг талабидир. Маълумки, Президент фармонига асосан халққа ер берилди. Бу элнинг узоқ йиллик армони эди. Жумҳуриятимиз раҳбарияти олиб бораётган ишлар кўп қатори бизни қувонтираётганини яна бир бор таъкидламоқчиман.

Раҳматилла ака етмиш ёшга тўлмоқда. Биз у билан хайрлашар эканмиз, унга ва у орқали райондаги кекса сафдошларига бардамлик, танисиҳатлик тилаб қолдик.

З. ХИДИРОВ.

Ажабо!

ШЕРИКЛАР ПАНД БЕРИШДИ

Жумҳуриятимизнинг кўпгина хонадонларида Янги йил дастурхонига анъанавий шампань мусалласи қўйилмаса керак. Ваҳоланки, Тошкентдаги шампань мусалласлари заводининг ходимлари бу ичимликни тайёрлашни кўпайтирмоқчи эдилар. Аммо... украиналик шишадамгарлар уларни доғда қолдиришди.

Ҳа, Донецк вилоятидаги Константинов шиша идишлар заводи ходимларининг хатти-ҳаракатини куппа-кундузи қилинган ўғирлик деб аташ мумкин. Улар тошкентликлар аллақачон шартнома нархлари бўйича пулини тўлаб қўйган 350 минг шишани икки секцияга юклаб, ҳеч кимдан сўраб ўтирмай... Одессага жўнатиб юбордилар.

Шиша идиш ишлаб чиқарувчилар бутун йил давомида турли «объектив» сабабларни баҳона қилиб, Ўзбекистондаги шампань мусалласи тайёрлайдиган ягона заводга идиш етказиб бериш режаларини вақтида бажармай келдилар (шу муносабат билан вужудга келган вазият тўғрисида ЎзТАГ илгари ҳам икки марта хабар берган эди). Оқибатда заводда ажойиб мусаллас запаси бўлишига қарамай, йиллик дастур бажарилмай қолди. Бундан Ўзбекистон ва қўшни Қозоғистоннинг миллионлаб аҳолиси зарар кўрди.

Ниҳоят, йилнинг тўртинчи чорагида Украинадан «Вагонлар топсангиз, шиша идиш жўнатамиз» деган хабар келди. Улар вагонлардан ташқари яна сабзавот ҳам талаб қилишди.

Мусаллас тайёрловчилар бу нарсаларни қаердан олишсин? Лекин тошкентликлар рози бўлишди. Ўрта Осиё темир йўлидан механизациялаштирилган 10 та секцияни 90 минг сўмдан кўпроқ пулга — одатдагидан анча қимматроққа ижарага олиб, дарҳол жўнатишди. Тез орада 600 мингта шиша келди. Яна 200 мингтаси ҳали йўлда.

Одамларнинг кўнгли кўтарилди: Янги йил арафасида оз бўлса-да, шампань мусалласи пайдо бўлади. Мусаллас тайёрловчилар машина-ускуналардан бетўхтов фойдаланишаяпти, иш куни узайтирилган. Лекин қолган шишалар учун юбориладиган сабзавотни юкламоқчи бўлиб туришганида иккита вагоннинг йўқолгани ҳақида хабар келди.

А. БЕЗВЕРХОВ,
ЎзТАГ мухбири.

Асқад МУХТОР — 70 ёшда

АДИБЛАРДА ЙЎҚДИР ҲАЛОВАТ

Ижодкор номини элга унинг асарлари танитади. Биз Асқад Мухторни кўпдан бери биламиз. Чунки унинг нафосат ва фалсафа билан суғорилган шеърлари, ҳаётнинг долзарб масалалари кўтарилган, қаҳрамонлари мураккаб тақдирли, ўз бахтини ўзгаларнинг тинчида, ҳаловатида кўрадиган, қалби инсонийлик туйғуси билан йўғрилган насрий асарлари аллақачон китобхонлар қалбидан жой олган.

Асқад Мухтор — кенг мушоҳадали ижодкор. Диққат-эътиборини доимо ҳаётнинг муҳим муаммоларига қаратиб, кишилар дилидаги гапни юзага чиқаради, «теша тегмаган» мавзуларга биринчилардан бўлиб қўл уради. Буни англаш учун унинг ижодига назар ташлаш кифоя. Бугунги кунда ҳам долзарб ҳисобланган ишчи мавзуининг ривожи адиб ижоди билан боғлиқдир. Дарҳақиқат, ўзбек адабиётида замоннинг янги одами — ишчи кишисининг дастлаб нисбатан, сўнгроқ тўлиқ образи Асқад Мухтор ижодида ўз ифодасини топди. Бу мавзу адибнинг 1947 йилда чиққан «Пўлат қуювчи» асарида илк бор акс этган бўлса, кейинчалик унинг ижодида етакчи мавзуга айланди. Тўғри, бу асарда камчиликлар ҳам мавжуд эди. Хусусан, достон қаҳрамони Шомуроднинг хатти-ҳаракатларида руҳий ва мантиқий далилларнинг етишмаслик ҳоллари бор эди. Асқад Мухтор ўзига талабчан ижодкор. У йўл қўйган камчиликларига «Катта йўлда» деб номланган достонида жиддий эътибор берди. Кейинчалик ушбу мавзуда бир қатор ҳикоя ва очерклар яратди.

Асқад Мухтор 50-йиллар бошида дастлабки йирик насрий асари — «Дарёлар туташган жойда» қиссасини ёзди. Муаллиф унда Бекобод металлургия комбинати ишчиларининг ҳаётини, меҳнатини, қўлга киритган ютуқларини, назария ва амалиётнинг бир-бири билан узвий боғлиқлигини атрофлича ёритишни ўз олдига вазифа қилиб қўйди. У қатор камчиликларга эга бўлишига қарамай, ўзбек адабиётида ўша даврда саноат мавзуида ёзилган асарлар ичида ишчи образи яхши очиб берилгани ва улар ҳақида бирмунча кенг тасаввур ҳосил қилиши билан ажралиб туради.

Адибнинг кейинги «Опа-сингиллар» романи фақат ўз ижодининг эмас, балки ўзбек совет адабиётининг ютуғи бўлиб қолди. У китобхонга яна бир муҳим ҳақиқатни — бугунги ҳаётимиз осонлик билан яратилмаганлигини, балки катта курашлар, қийинчиликлар, Жўрахон каби халқнинг буюк фарзандлари қони эвазига келганлигини англатади. Асарнинг яна бир қимматли томони аёллар образи кенг кўламда ёритилиб, уларнинг нималарга қодир эканлигини кўрсатиб берилганидадир.

Асқад Мухтор 50-йилларнинг охирида қорақалпоқ халқи онгида, турмушида, яшаш тарзида, руҳиятида юз берган ўзгаришларни тасвирлашга бағишланган «Қорақалпоқ қиссаси»ни ёзди. У драматизмга бойлиги, қаҳрамонлари табиати кескин тўқнашувларда, ҳаётий воқеаларда очилиши билан китобхонларда катта қизиқиш уйғотади. Албатта, бу ўринда адибнинг қорақалпоқ халқ тарихи, уларнинг урф-одати, уруғчилик муносабатларини теран инкишоф этганлигини алоҳида таъкидлаш лозим.

«Давр менинг тақдиримда» романи ўзбек совет адабиётининг 60-йиллари учун муҳим воқелик бўлди. Асар уч фаслдан иборат. Биринчи фаслда Аҳмаджон, Сўнагул, Мадали Қосимов ва бошқалар образида урушнинг халқ бошига солган кулфати очиб берилган. Иккинчи фаслда халқ ва давлат манфаати йўлида ғоят қийин шароитда саҳрода газ конлари топиш йўлидаги кишиларнинг матонатли меҳнати ва маънавий қиёфаси, шахсга сиғиниш иллатлари инкишоф этилган. Учинчи фасл эса икки хил эътиқод, икки мафкура ўртасидаги манфийлик ва мусбат томонларни кўрсатишга бағишланган. Бу ҳол араб мамлакатларининг бирида рўй берган фожиалар мисолида очиб берилган.

Асқад Мухторнинг «Чинор» романи ўзининг кўп муаммолилиги, қаҳрамонларининг ички туйғуларга бойлиги, ҳаётийлиги билан ажраб туради. Романда номига монанд воқеалар чинордек тармоқ отиб, кишиларни ўйлантириб юрган долзарб масалалар тасвирланади. Асардаги ҳар бир қаҳрамон киши онгида ўзгача бир таассурот қолдиради. Ориф Очилов образи билан боғлиқ қисмда халқ манфаатида давлат манфаатини кўрадиган, иккаласини бир деб биладиган, бу йўлда ҳар қанақа қийинчилик, қаршилик бўлишига қарамай, ўз йўлидан собитлик билан борадиган коммунистнинг ибратли образи яратилган.

Адиб 70-йилларда «Бўронларда бордек ҳаловат» қиссасини ёзди. Умуман, Асқад Мухтор асарида қаҳрамонлари, юқорида кўриб ўтганимиздек, кучли, иродалилиги, ҳар қандай вазиятда ҳам ўзини йўқотиб қўймаслиги, ташаббускорлиги, ташкилотчилиги билан ажралиб туради. Унинг қаҳрамонлари улкан мақсад билан яшайдилар, шу мақсадни амалга ошириш учун тинмай меҳнат қиладилар, бу йўлда курашадилар. Улар курашда енгилсалар-да, чекинмайдилар. «Бўронларда бордек ҳаловат» асарининг қаҳрамони Заргаров ҳам шу тоифадаги киши. Асқад Мухтор ўз қаҳрамонларининг китобхон онгига ва қалбига сингадиган, ўрнак бўладиган хусусиятларини қуруқ баён қилмайди, балки бу хусусиятларни китобхонга қаҳрамоннинг тутган иши, хатти-ҳаракати, гап-сўзи орқали етказади. Тўғрироғи, биз асарни ўқиш давомида қаҳрамоннинг қандай инсон эканлигини ўзимиз билиб оламиз. Бу адибнинг ўзига хос ижодий услубидир. Бу мазкур асарда ҳам сақланган. Заргаровнинг ҳаёти саҳрода катта мақсад, улкан ишлар билан ўтган. Мана, энди унга олдингиларидан ҳам мураккаброқ, масъулиятлироқ вазифа — «Қумтов»даги олтин конини ўзлаштиришга бошчилик қилиш вазифасини топширишди. Бу ишнинг қийинчилиги шундаки, объектда фақат «Саҳро бор, пул бор, ният бор», ишчи кучи йўқ, турар жой йўқ. Лекин бу нарсаларнинг биронтаси Заргаровни чўчитмайди. Чунки у ўзининг нималарга қодир эканлигини ҳаётда синаб кўрган, шу боис ўзига ишонади. Маълумки, ким ўзига ишонса, ҳар қандай шароитда, вазиятда ҳам ўзини йўқотиб қўймайди, у ўша ҳолатни, вазифани тўғри белгилай олади. Асқад Мухтор инсонни тасвирлаганда мана шундай ҳаётий томонларга ҳам эътибор беради.

Адиб 80-йилнинг бошида ўзининг «Бухоронинг жин кўчалари» номли қиссасини эълон қилди. Асарнинг муҳим қиммати шундаки, унда ҳозирги кунда баъзи бир чет эллик мухолифларимизнинг оғиз кўпиртириб ўзбек халқи учун инқилобий онг, четдан келтирилган нарса, улар бунга қобил эмаслар, деган ғоятда асоссиз гапларига халқимизнинг табиатида адолатга интилиш борлигини тарихий факт тасвири, унинг илдизини чуқур очиб бериш орқали қақшатқич зарба берилган. Асарнинг бош қаҳрамони Файзулла Хўжаев Москвада таълим олади. Лекин у ердан тайёр инқилобчи ҳолида қайтмайди, балки маданият, маърифатнинг мафтуни бўлиб келади. У ерда кўрганлари ўз юртида ҳам бўлишини истайди. Лекин амирлик замонида буни амалга оширишни фақат орзу қилиш мумкин эди. Унинг онгида инқилобий руҳ ҳаётий зиддиятлардан туғилади.

Муаллиф қаҳрамонини турли эътиқодлар тўқнашувида тасвирлашдан мақсади, ўз тили билан айтганда, «Бухоронинг жин кўчаларидан олиб ўтиши» ўзбек халқи учун инқилобий онг тасодифий бир нарса эмас, балки мана шундай боши берк жин кўчалардан тўғри йўл қидириш заминида туғилганлигини тарихий факт асосида кўрсатишдир. Ёзувчи бунинг уддасидан чиққан.

Асқад Мухторнинг ижоди ана шундай ҳаққонийлик ва ҳаётийлик билан йўғрилгандир. Адибнинг 70 йиллик муборак ақиқаси билан қутлаш баробарида унга сиҳат-саломатлик тилаймиз.

Ҳ. КАРИМОВ,
филология фанлари номзоди, доцент.

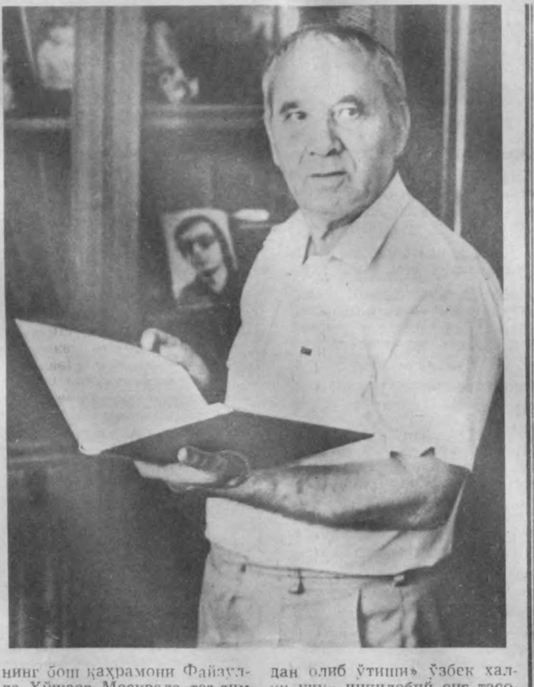

Билиб қўйган яхши

ҚОВОҒАРИЛАР САЛТАНАТИ

Биз тарафларда дов-дарахтлар, боғ-роғлар кўп бўлгани билан негадир одамлар асалари асрашмайди. Куркулловуқ кўп. Шундай бўлишига қарамай, энг хилват тоғу тошлар орасида, қари тут кавакларида ярим ёввойи асаларилар учрайди. Унинг заҳари ўтмайдиган «қашқатаёқ» болалар кавакларга қўл тиқиб, асал ялашганини кўрганман.

Катта-кичик майдонларда боғлар бўлгани учун ёввойи арилар жуда кўп. Айниқса улар узум ширага энганда роса изғишади. Бу пайтда қишлоғимизга келсангиз, ундабунда пешонаси ғурра, бир кўзи юмуқ, лунжи шишган болалар, қовоқ-тумшуғи осилган катталарни учратганда: «Нега бунақа?» — деб ажабланманг. Бу сариқ бингак ва қовоғарилар қилмиши. Арини кўришим билан юрагим зирқиллайди. Чақса аъзойи баданим шишиб, парча-парча эшак еми тошиб кетади. Иморат бўғотларида, токзорларда, ўт-ўланлар орасида ёзлик лапар уялари бўлади. Қишда эса пахса девор кавакларига, жарларга махсус уя ясаб, кириб кетишади. Ҳар оила эҳтиёжига яраша, аъзолар сонига қараб «иморат» қуради. Шаҳарда одамлар зич яшагани учун кўп қаватли уйлар барпо қилинади. Қовоғариларнинг каттароқ оиласи эса кенг кавак топиб, кўп қаватли уя қуришар экан.

Бурунгилар тоғ шамоли кирсин деб деворни тешиб қўйишарди. Бобомнинг эски уйида ҳам шундай тешик бўлиб, кейинчалик унинг икки томонига кесак қўйиб, суваб ташлашган экан. Ўша жойни бузаётганда эски уя чиқиб қолди. Ана буни топилма деса бўлади. Кавак айланма бўлгани учун арилар ҳам «копток» ясашган. Фақат бир жойида туйнукча бор. Энг қизиғи «ҳовли»нинг ичкарисида экан. Ўн қаватли «иморат» ўн-ўн беш та бақувват устунга таянгани-ча қад ростлаб турарди. Ҳар бир қават «ҳовли»нинг кенглигига мослаб қурилган. Улар пастдан кенгайиб борган-у ўртадан бошлаб яна торайиб кетган. Гўё Тошкентдаги «Чорсу» меҳмонхонасига ўхшайди. Уни кузатар эканман, «Одамлар яратган энг ноёб кашфиётлар ҳам жонзотлар ҳаётидан андаза» деганларига ишондим. Бобомнинг тавсияси билан уяни мактаб табиат музейига топширдим.

Ғози РАҲМОН.
Чироқчи райони.

Отахонлар чойхонаси

Сирдарё районидаги Ильич номли жамоа хўжалигининг Ворошилов участкасида отахонлар чойхонаси қурилиб, фойдаланишга топширилди. Натижада қишлоқ оқсоқоллари бу ерда гурунглашиб, бўш вақтларини мазмунли ўтказиш имкониятига эга бўлдилар.

Хўжалик бошқаруви чойхона учун 2 минг сўмлик анжомлар ажратди. Дам олувчилар учун барча қулайликлар яратиб берилмоқда. Шахмат-шашка, домино, рўзнома ва жаридаларнинг янги сонлари, қизиқарли адабиётлар бор.

Улуғ Ватан уруши қатнашчиси, пенсионер Мамасоли Норқулов отахонларга намунали хизмат кўрсатмоқда.

А. БУРЛИЕВ.

Бу йилги режани Конимех районидаги «Шофиркон» наслчилик хўжалиги чорвадорлари муваффақиятли бажардилар. Улар олган даромад мўлжалдагидан икки ҳисса ортиқ бўлиб, 2 миллион сўмни ташкил этди.

Қимматбаҳо қоракўл — сур терилар тайёрлашга ихтисослашган оилавий пудрат усулида ишлаётган чўпонлар бунга катта улуш қўшдилар. Қоракўл тери 5.000 дона кўп сотилди. Гўшт, жун, сут, тухум топшириш ортиғи билан бажарилди.

Ёрдамчи хўжалик ҳам анчагина даромад келтирди. Қизилқум марказида жойлашган бу хўжалик меҳнаткашлари узум, сабзавот ва мева олиш йўлларини изламоқдалар. Уларнинг ҳатто ўз лимонхоналари бор.

Айниқса уй бекалари тайёрлаётган гилам ва тўқув маҳсулотларига аҳоли талаби ортмоқда.

СУРАТЛАРДА: (юқорида) уй бекалари ўзлари тўқишган қимматбаҳо миллий гиламларни намойиш этмоқдалар; (пастда) дашқол қоришма тайёрланмоқда.

Ф. ҚУРБОНОВ олган суратлар. (ЎзТАГ).

ЭНГ ЯХШИ ТОМОША

Чортоқ райони кинолаштириш идораси ходимлари йиллик режани муддатидан бир ой аввал бажардилар. Аҳолига 90 минг сўмлик хизмат кўрсатилди. Бу ютуққа Охунбобоев номли, «Баҳор», Навоий номли, «Москва» кинотеатрлари ходимлари муносиб улуш қўшдилар. Айниқса, Ҳакимжон Омонов, Муҳаммаджон Жўрабоев, Муҳаммад Улуғхўжаев, Рустамжон Низомов сингари киномеханиклар ҳамкасбларига ўрнак бўлдилар.

— Томошабинлар талаби ва истаги асосида иш юритаяпмиз, — дейди идора бошлиғи Каримжон Дадамирзаев. — Ўтган йилгига қараганда 20 минг сўмлик кўп хизмат кўрсатдик. Дала меҳнаткашларининг қишки дам олиш мавсуми бошланиши билан шаҳар ва қишлоқлардаги кинотеатрларнинг узлуксиз ишлаши йўлга қўйилди. Ҳозир уларда оммавий бадиий фильмлар намойиш қилинмоқда.

О. МЎМИНОВ.

ЭЛАТЛАР, ОДАТЛАР

ҒАЛАТИ НИКОҲ

Непал мамлакатида невар деб аталувчи халқ яшайди. Унинг ўзига хос таом тайёрлаш усули бор. Дейлик, бир йигит уйланмоқчи: аввало у янги уй қуриши лозим. Шунинг учун маслаҳатга одамлар чақириб, овқат тайёрлатади. Уйнинг пойдевори қўйилгач, яна юзлаб кишига зиёфат беради. Хуллас, бино битгунга қадар ўн маротаба меҳмон чақиради. Кейин катта тўй бўлиб («Нима пуджа» деб юритилади), фақат усталарга атаб эчки сўйилади. Гўшт бутунлигича пиширилгач, тақсимланиши ҳам бир маросим ҳисобланади. Уни бажариш учун тайинланган одам ўртага чиқиб, рақс тушади, кейин гўштни нимталайди. Калладан бошлаб то пайчоқларигача бўлинаётганда ҳам мусиқа садолари тўхтамайди. Шартга кўра, эчкининг ўнг кўзи дурадгорга чапи ғишт терувчига, чакка гўштлари сувоқчиларга, мияси эса том ёпганга берилади. Танаси қовурғама-қовурға, этма-эт кесилиб, қурилишда иштирок этган барча кишиларга улашилади. Уй эгасига тили тегади, холос.

Маълум вақт ўтгандан сўнг тўй бошланади. Бунда келинчак икки маротаба никоҳдан ўтиши лозим. Биринчиси «ихи» дейилади, қиз рамзий маънода худо билан никоҳланади. Белл деб аталувчи дарахт меваси дастурхонга тортилади. У кокос ёнғоғига ўхшаш бўлиб, илоҳий ҳисобланади. Келинчак одатга кўра меҳмонлар ҳузурида ана шу неъматни тамадди қилгач, худо билан никоҳланган бўлади.

Иккинчи — ҳақиқийси куёв билан. Бу ҳам алоҳида тантана бўлиб, «хайбху» деб аталади. Юзлаб меҳмонларга турли таомлардан ташқари келин-куёвга алоҳида овқат тайёрланади. Уларнинг сони 84 хил бўлиб, асосан анвойи ўсимлик ва ҳайвонот масаллиқларидан пиширилади.

Маълумки, барча халқларда келин ва куёв меҳмонлар ҳузурида одоб сақлаб тамадди қилмай ўтиришади. Неварларда эса бунинг акси. Янги турмуш қураётганлар 84 хил таомни паққос туширганларидан сўнг никоҳланган ҳисобланадилар.

КЕЛИНЛАР КЎРГАЗМАСИ

Марокашнинг Атлас тоғлари этагида жойлашган Имилхил деган сўлим қишлоқда ҳар йили кеч кузда қизларнинг кўргазмаси ўтказилади. Мамлакатнинг турли бурчакларидан йўлга чиққан сулув қизлар ва оила қуриш ниятида бўлган йигитлар туя, от, аравада, ҳаттоки пиёда юриб шу қишлоққа келадилар. Кўргазма очилгач, йигитлар қизларни бамайлихотир томоша қилиб, ўзларига муносибларини танлайдилар. Тенги билан топишган ҳар бир йигит 20 дирҳамдан пул тўлаб, никоҳ қоғози олади. Вилоят бошлиғи барча келин-куёвни бирйўла никоҳлайди. Шундан сўнг келинларнинг исми-шарифлари махсус дафтарга қайд этилади. Никоҳнинг расмий қисми тугагач, ўйин-кулги базми бошланади. Сўнгра келин кўргазмадан тўғри куёвнинг уйига йўл олади.

Тўпловчи:
Ш. ШОИСҲОҚОВ.

Халқ ижоди — ҳаёт сабоғи

Ҳаттоки душманингга ҳам салом бер.

* * *

Чин севги ҳукмрон бўлган юракка ҳеч қачон рашк рахна солмайди.

* * *

Касбини хор қилган кимса албатта ўзи ҳам шундай бўлғусидир.

* * *

Жаҳл келганда ўзини тўхтата олган кишининг иродаси кучли бўлади.

* * *

Мақтанчоқлик соясида бошқаларни менсимаслик касали соялаб ётади.

* * *

Тилнинг жилови ақлнинг қўлида бўлгани яхши.

* * *

Ёшига ярашмаган ишларни қилиш ақлсизликдан нишонадир.

* * *

Душман орттиришдан осони, дўст орттиришдан қийини йўқ.

У. ҚИЛИЧЕВ.

Спорт • Спорт • Спорт • Спорт • Спорт

ХОККЕЙ

Шайбали хоккей бўйича «Известия» рўзномаси совғини учун ўтказилган анъанавий халқаро мусобақа ССЖИ терма командасининг ғалабаси билан тугаганлиги ишқибозларга маълум. Одатдагидек барча чизиқлар бўйича кучли спортчилар аниқланди. Ҳужумчилар ўртасидаги танловда москвалик динамочи Александр Семак энг яхши деб тан олинди.

Халқаро мусобақа ниҳоясида қатор таниқли мутахассисларга мурожаат қилиниб, янги хоккей юлдузлари тўғрисида уларнинг фикри сўралди. Мурожаат этилганлар орасида Виктор Жмуктов, Юрий Лапкин, Евгений Майоров, Александр Рагулин, Владислав Третьяк, Александр Якушев каби ССЖИда хизмат кўрсатган спорт усталари бор эдилар. Москванинг «Спартак» командаси дарвозабони Алексей Марьин номи ўн бир марта тилга олинди. Москванинг «Динамо» клуби ҳужумчилари Андрей Ковалев билан Алексей Жамнов саккиз мартадан эслатилди.

Бундан ташқари янги хоккей юлдузлари ҳақида гап кетганда Федосов (Нижний Новгород, «Торпедо»), Андриевский (Москва, «Динамо»), Шипицин (Москва, «Спартак»), Буцаев (МАСК), Миронов (Москва, «Крилья Советов»)лар номи бир неча мартадан тилга олинди. Шунинг ўзи ҳам мамлакатимизда ёш, иқтидорли спортчилар етишиб чиқаётганидан далолат беради. Бу ишқибозларни бениҳоя қувонтирмоқда.

Маълумки, кўпгина совет командалари декабрь ойида ССЖИ биринчилигида танаффус эълон қилинганлигидан фойдаланиб, чет эл сафарига йўл олдилар. Воскресенкнинг «Химик» клуби эса океан ортидан қайтди. Команда ўйинчилари Шимолий Америкада бир неча ўртоқлик учрашуви ўтказдилар.

Энди навбат МАСК ва «Динамо» (Москва) жамоаларига келди. Улар Канада ва Америкага бориб, бу мамлакатларнинг кучли клублари билан ўртоқлик учрашувлари ўтказадилар.

ССЖИ биринчилигининг иккинчи босқич мусобақалари янги йилнинг январь ойи ўрталарида бошланади.

ШАХМАТ

Машҳур совет гроссмейстерлари Гарри Каспаров ва Анатолий Карпов кеча йигирма иккинчи бор шахмат тахтаси ёнига ўтирдилар. Улар навбатдаги партияни бошлашди. Жаҳон чемпиони оқ доналарни сурди.

Эслатиб ўтамиз: Гарри Каспаров 11,5:9,5 ҳисобида олдинда бормоқда. У қолган уч партиядан бирини дуранг қилиб, ярим очко олса бас, жаҳон чемпиони унвонини сақлаб қолади.

БАСКЕТБОЛ

ССЖИ биринчилиги давом этмоқда. Олтин медаллар учун курашаётган командалар ўртасида бир неча учрашувлар бўлиб ўтди. Улар натижаси билан танишинг: МАСК — «Спартак» (Ленинград) — 81:85, АСК (Киев) — «Спартак» (Луганск) — 80:62, НКИ (Николаев) — «Будивельник» (Киев) — 102:92, РТИ (Минск) — «Локомотив» (Новосибирск) — 89:82.

Муҳаррир
Н. ЁҚУБОВ.

Ойнаи жаҳонда

26 ДЕКАБРЬ, ЧОРШАНБА

● ЎзТВ I

11.25 Кўрсатувлар тартиби.
11.30 «Қувноқ камалак». Фильм-концерт.
12.00 «Бобур». Пиримқул Қодировнинг «Юлдузли тунлар» романи асосида кўп серияли видеофильм. 6-қисм (такрор.).
13.20 Қорақалпоғистон телевидениесининг программаси. «Асрлар оша дўстлик». Ҳужжатли фильм.
13.40 Такрорий фильмлар экрани. «Товон тўлов». Бадиий фильм («Мосфильм»).

* * *

18.00 Кўрсатувлар тартиби.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ТЕЛЕВИДЕНИЕСИНИНГ КЎРСАТУВЛАРИ

18.05 «Хабар». Информацион кўрсатув.
18.20 Болалар учун концерт.
18.40 «Халқ саломатлиги — умумхалқ бойлиги».
19.00 «Қорақалпоқ фермерлари».

*

19.30 «Ахборот» (рус тилида).
19.45 Қорақалпоғистон санъат усталари ва ёш ижрочилари концерти.

*

20.30 «Ахборот».
20.50 Халқ ижодиёти. «Мирас».

*

21.30 Москва. «Время».
22.00 «Бобур». Пиримқул Қодировнинг «Юлдузли тунлар» романи асосида кўп серияли видеофильм премьераси. 7-қисм.
23.20 «Хотира». Аброр Ҳидоятов таваллудининг 90 йиллигига.
00.20 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● ЎзТВ II

19.00 Кўрсатувлар тартиби.
19.05 «Сельхозмаш»: кеча, бугун, эртага» (рус тилида).
19.35 «Енгиндан сақланинг!»
20.05 «Халқ манфаатини кўзлаб» (рус тилида).
20.40 «Бу оқшомда» кўрсатуви саҳифаларида (рус тилида).

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.00 «Ҳаёти деҳот». Дангара ноҳиясидаги Дзержинский номли давлат хўжалиги.
22.30 «Қизил майдон». Бадиий фильм. 2-серия.

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 «Воситачи». Уч серияли телевизион бадиий фильм. 3-серия.
10.20 Чувашистон Давлат ашула ва рақс ансамблининг концерти.
11.00 «Сўз». Адабий-бадиий программа.
13.00 «Время».
13.50 «Эркак аёл ҳузурига келибди». Фильм-спектакль.

* * *

19.00 «Время».
19.30 «Сахий ўрмон». Мультфильм.
19.45 «Қайта қуриш: муаммо ва ечимлар».
20.35 «Барча дарёлар оқади». Саккиз серияли телевизион бадиий фильм. 7-серия.
21.30 «Время».
22.00 «Инсон ва қонун». Ҳуқуқий видеоканал.
23.15 Коллаж.
23.20 Г. Свиридов С. Есенин шеърларига яратган симфоник поэмасини Давлат академик Большой театри яккахони Н. Раутио ижро этади.
24.00 «ТСН».

● МТ II

9.00 Эрталабки бадантарбия машқлари.

Ўқув программаси

9.15 «Тош лабиринтлар сири». Илмий-оммабоп фильм.
9.35, 10.35 Теварак атроф билан танишиш. 1-синф. Кўча ҳаракати қоидаларига ҳурмат сабоқлари.
9.55, 10.55 «Овозлар». Телевизион ҳужжатли фильм (Ленинград).
10.05 Немис тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.
11.05 Немис тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун.
11.35, 12.35 Табиатшунослик. 3-синф. Бизнинг момиқ дўстларимиз.
12.05 «Бурда моден» таклиф этади...».

*

13.05 Такрорий телефильмлар сеанси. «20 декабрь». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 2-серия — «Саботаж».
14.10 Н. Мясковский ва М. Алексеев асарларидан концерт.
15.05 Муз устида Москва балети.

* * *

17.15 «Ўйинларни эслаб...».
18.15 **ССЖИ халқ депутатлари тўртинчи съездида.**
20.15 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар! «Ўн икки ой». 6-қисм.
20.30 **ССЖИ халқ депутатлари тўртинчи съездида.**
21.30 «Время» (сурдо таржимаси билан).
22.00 «20 декабрь». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 3-серия — «Террор».
23.05 Коллаж.
23.10 П. И. Чайковский номли танлов совриндорларининг гала-концерти. 2-бўлим.

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ» — «СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: Муҳаррир ўринбосарлари — 33-44-43, 32-56-21, 33-16-27-, 32-54-41, Масъул котиб — 33-09-93, 32-56-26. Масъул котиб ўринбосарлари — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими — 33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими — 32-56-34. Деҳқончилик бўлими — 32-54-51. Чорвачилик бўлими — 32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими — 32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 33-54-33, 32-56-36, Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-52. Таржима бўлимлари — 32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими — 33-81-42.

Д 1997

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12